

JUŽNI FRONT

ZAPOVESTI, DIREKTIVE, RADIOGRAMI, PROGLASI, TELEGRAMI

(Septembar — novembar 1920)

TELEGRAM KOMANDANTIMA 6, 2. KONJIČKE I 13. ARMIJE

Br. 31/op

27. septembar 1920. god.

Odlukom Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike formiran je »Južni front« sastava 6, 13. i 2. konjičke armije. Istrom odlukom postavljen sam za komandanta Južnog fronta a drug Gusev za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta fronta i, izvršavajući telegrafsko naređenje Vrhovnog komandanta br. 5564/op od 24. septembra, primio sam dužnost komandanta navedenog fronta 27. septembra. Štab fronta je u gradu Harkovu.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 4

27. septembar 1920. god.

Zapovešću Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike postavljen sam za komandanta armija Južnog⁷¹ (vrangelovskog) fronta.

Primajući danas dužnost, upućujem vama, drugovi crvenoarmejci, svoju prvu misao i prvu reč.

Pre svega prenosim vam pozdrave naših drugova u borbi u sastavu Turkestanskog fronta, koji tek što sam napustio. Crveni pukovi tog fronta posle slavnog izvršenja svojih borbenih zadataka stoje danas kao zastrašujuća straža radne Rusije u dalekim stepama, pustinjama i planinama Azije, na samim vratima Indije.

Pozdravljam vas i u ime vrhovnog organa Ruske Republike — Sveruskog centralnog izvršnog komiteta Sovjeta radničkih, seljačkih, crvenoarmejskih i kozačkih deputata a takođe i u ime višeg rukovodstva Crvene armije.

Drugovi! Cela radničko-seljačka Rusija, bez daha, prati sad tok naše borbe ovde, na vrangelovskom frontu. Naša izmučena, napaćena i izglađnula, ali kao i uvek čvrsta duhom Rusija običnih ljudi željna je mira, da bi se mogla prihvati lečenja rana nanetih ratom, da se pruži mogućnost da narod zaboravi muke i nestaćicu ovog perioda borbe. I na putu ka takvom miru ona nailazi na jaku prepreku u ličnosti krimskog razbojnika — barona Vrangela.

To je onaj isti baron Vrangel, koji, ne obazirući se na slom kontrarevolucionarnih poduhvata svojih crnóstotinaških prethodnika — admiral-a Kolčaka, generala Kornilova, Judenića, Denjikina i dr., još uvek nastavlja da krči sebi put ka carskom prestolu preko gomile leševa radnika i seljaka.

To je onaj Vrangel, koji je unapred prodao čitavu Rusiju — sve železničke pruge, rudnike i druga bogatstva — francuskim zelenášima i tako kupio njihovu podlačku, krvavu pomoć protiv rođene zemlje.

To je onaj Vrangel, koji je poslednjih dana duboko zario svoj razbojnički nož u leđa Rusije, poremetio pobedonosno napredovanje armija Zapadnog fronta i sprečio zaključenje mira sa Poljskom. U momentu kad su naši crveni pukovi stigli do Varšave, kad je bela Poljska bila spremna da potpiše s nama mirovni ugovor, kad je trebalo da pružimo makar malu podršku da bi se borba slavno završila — baš u to vreme krimski razbojnik udara s juga, privlači sve snage i sredstva zemlje na sebe, ometa nas da podržimo Zapadni front u odlučnom momentu i tako opet oteže borbu.

Borba protiv Vranglea privlači pažnju ne samo Rusije, nego i celog sveta. Tu se zapleo novi čvor intriga i podvale, uz čiju pomoć se kapitalisti svih zemalja nadaju da će učvrstiti svoje poljuljane pozicije. Uspesi Vranglea ispunili su ih nadama i služe im kao podrška u borbi protiv talasa proleterskog pokreta, koji su se nadneli i nad njihovim sopstvenim zemljama.

Nama, našim armijama pao je u deo zadatak da snažnim udarcem rasečemo ovaj čvor i pretvorimo u prah sve nade i intrige neprijatelja radnog naroda. Ovaj udarac mora da bude munjevit. Njime treba oslobođiti zemlju od teškoća zimskog ratovanja, njime treba sada u najkratčem roku, jednom zasvagda, prečistiti poslednje račune između rada i kapitala. Komanda fronta preduzela je sve mere koje obezbeđuju uspeh. Red je na vama, drugovi.

Poznato mi je da će se ovaj zadatak izvršavati u teškim uslovima, kad mnogo štošta nedostaje.

To zna i cela Rusija, koja napreže poslednje snage da bi pomogla frontu. I pored svega toga, mi moramo da izvršimo zadatak.

Vrangel mora da bude razbijen i to će učiniti armije Južnog fronta.

Drugovi crvenoarmejski, komandanti, komandiri i komesari! U ime Republike obraćam se vama sa pozivom da se složno kao jedan prihvate posla na otklanjanju nedostataka, kojih ima u jedinicama, pretvarajući ih

tako u zastrašujuću snagu koju neprijatelj neće moći da razbije. Obraćam se svima onima u čijim grudima bije poštено srce proletera i seljaka. Neka svaki od vas, nalazeći se na svojoj dužnosti, pokaže svu volju, svu energiju, koliko god može. Sebičnjaci, kukavice, pljačkaši, svi izdajnici radničko-seljačke stvari — napolje iz naših redova! Dole potištenost, plasljivost i malodušnost! Neizbežna je pobeda armije rada i pored svih napora neprijatelja. Na posao i smelo napred!

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama i komandama.

Komandant armija Južnog fronta i član Sveruskog centralnog izvršnog komiteta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta
Južnog fronta — *Sergej Gusev*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 68

28. septembar 1920. god.

26. izjutra stigao sam u Harkov. Za dva dana u glavnim crtama oformljen je štab fronta, koji je počeo funkcionisati 28. gotovo u potpunosti. Za stanje na frontovima karakterističan je otpor neprijatelja, izgleda odlično obaveštenog o našim planovima, koje on pokušava da osujeti udarom u pravcima naših grupacija. Kretanje ka Donjeckom bazenu shvatam baš tako. Sa svoje strane nameravam da u toku priprema za opšti napad nanesem niz kratkih udara. Za sutra pozivam u Kremenčug komandante 6., 1. i 2. konjičke armije. Raspoloženje jedinica je nešto oslabljeno. Prelaz u opštu ofanzivu zavisi od toga kad će prispeti 1. konjička. Uspostavljen je kontakt sa CK Ukrajine. Pripremamo mobilizaciju siromašnih seljaka. Pozadina je u veoma lošem stanju. Činimo što možemo. Molim da se ubrza dolazak Baranova i da se drug Kujbišev uputi na front.

Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTA 6., 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 1070/s, 5833/op

Harkov

30. septembar 1920. god.

Situacija na frontu je prema poslednjim operativnim i obaveštajnim izveštajima.

Naređujem:

Prvo. Komandant 6. armije da na celom svom frontu energično izviđa levu obalu Dnjepra sa ciljem da se neprijatelj stalno uznemirava i da bi se proverilo grupisanje njegovih snaga. Odmah pristupiti izgradnji novih prelaza preko Dnjepra u rejonu levog krila kahovskog placdarma i kod Nikopolja.

Drugo. Komandant 13. armije na svome desnom krilu da preduhitri napad neprijatelja energičnim udarom 46. i 23. streljačke i 9. konjičke divizije sa opštim ciljem da zauzme rejon Aleksandrovska i da tamo uspostavi predašnje stanje. Ni u kom slučaju ne dozvoliti prelaz neprijatelja na desnu obalu Dnjepra. Na levom krilu armije nastaviti izvršavanje moje zapovesti br. 001/op. Komandant 13. armije da primi pod svoju komandu Pomorsku i 2. donsku diviziju, sa svim pripremljenim za borbu jedinicama preko načelnika Uprave za formiranja, druga Mocileckog. Bez odlaganja dovesti u red Pomorsku i 2. donsku diviziju i isturiti ih u zapadnom pravcu, prema boku neprijatelja koji dejstvuje protiv naše Juzovske grupe.

Treće. Zadatak 2. konjičke armije ostaje isti.

Četvrti. Granična linija između 6. i 13. armije — Belenkja (oko 20 kilometara jugozapadno od Aleksandrovske), Tomakovka, Čumaki, Pokrovsk, Karanauhovski i dalje stara linija. Za 13. armiju sve zaključno.

Peto. Od 24 časa 30. septembra komandant 13. armije predaće komandantu 6. armije brigadu kursista i Nikopoljski odred.

Šesto. O dobijanju i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Staljin

TELEGRAM KOMANDANTIMA 13, 6. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 08/s, 61/op

Harkov

30. septembar 1920. god.

Uzimajući u obzir žalosno iskustvo poslednje evakuacije varoši Aleksandrovska naređujem da se odmah u svim armijama obavi pregled grupisanja pozadinskih ustanova i skladišta i da se ona ešeloniraju po dubini tako da eventualna pomeranja fronta ne bi iziskivala potrebu masovnog transporta ešelona, koji ne mogu uvek savladati železničari u prifrontovskom rejonu. Konkretno, odmah sada izvršiti evakuaciju varoši Jekaterinoslava premeštajući odatle sve armijske ustanove, koje тамо nisu neophodno potrebne.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — Malinovski

Načelnik štaba Južnog fronta — Pauka

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIIJE

Br. 010/s, 72/op

Harkov

1. oktobar 1920. god.

Brzo povlačenje neprijatelja na taganrogskom pravcu i iz rejona stanice Ilovajske navodi na pretpostavku da se neprijateljske snage koncentrišu u rejonu Volnovahe. To se potvrđuje izjavama meštana, koji govore o prebacivanju konjičkih ešelona neprijatelja sa oklopnim kolima od stanice Pologi prema stanici Volnovaha.

Nastupanje naše Juzovske grupe⁷², koje je zaustavilo neprijatelja, ometa njegove dalje planove i zato treba očekivati da će neprijatelj nавaliti koncentrisanim snagama na jedinice 9. pešadijske divizije sa ciljem da ih uništi.

Za olakšavanje položaja navedene grupe naređujem da jedinice 42. pešadijske divizije energično napreduju opštim pravcem na stanicu Polog, obraćajući naročitu pažnju obezbeđenju desnog boka Juzovske grupe. U istom smislu jedinicama Taganrogske grupe je naređeno da što brže nastupaju u pravcu stanice Volnovaha.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Malinovski

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIIJE

Br. 63/op

Harkov

1. oktobar 1920. god.

Iz izveštaja načelnika oklopnih snaga Južnog fronta vidi se da se svih sedam oklopnih odreda 13. armije nalaze u remontu u Harkovu, i to baš sad kad nas neprijatelj tuče svom snagom svojih oklopnih kola. Naređujem da se odmah pristupi isleđenju ovog slučaja i da se krivci predaju Revolucionarnom vojnog sudu.

O rezultatima isleđenja izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — Malinovski
Vršilac dužnosti načelnika štaba Južnog fronta — Pauka

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA DRUGU LENJINU

Br. 17/š

3. oktobar 1920. god.

Situacija na frontu je sledeća:

Na našem desnom krilu od Aleksandrovska do Hersona neprijatelj je pasivan, ali je zauzet pripremama za razvijanje operacije. Na čitavom ostalom frontu nizom snažnih udara nastavlja da tuče 13. armiju. Jedinice armije, usled ranijih neuspeha, ne odolevaju udarima neprijatelja, iako su dobile znatna pojačanja.

Pretnja Donbasu, nastala probojem znatnih snaga preko linije Volnovaha — Mariupolj, privremeno je otklonjena udarom naše grupe na Volnovahu, čiju srž čini 9. divizija, zadržana u Donbasu. Sada neprijatelj nastoji da je razbije i time sebi konačno odreši ruke na čitavom sektoru na levoj obali. Ako mu to uspe, on će pošto razbije našu najbližu pozadinu, nesumnjivo pokušati da nanese udar i našoj grupi na desnoj obali pošto bi prešao preko Dnjepra negde u rejonu Aleksandrovska. Naš zadatak je da se pošto-poto održimo na sektoru na levoj obali i da štitimo Donbas, ne uvodeći u borbu grupu na desnoj obali, koja zasada još nije spremna.

Zadatak je veoma težak zato što je vojska pokolebana, u masama se čuju razgovori o izdaji a svežih rezervi nema. Stanje pogoršava dezorganizacija pozadine. U samom Harkovu nemam nijednu sigurnu jedinicu. Raspoloženje jedinica u rezervi, gotovo potpuno neodevenih i slabo hranjenih, sasvim je rđavo. Osećam da me sa štabom fronta okružuje neprijateljska stihija. Raspoloženje bi se moglo promeniti samo značajnim uspehom na frontu. Bez obzira na sve ovo, ipak mislim da ćemo izdržati do početka opštег napada, iako treba očekivati još niz gorkih neuspeha. Najgore je to što konjica Budonog kasni. Na to, kao i na mogućnost da bi u momentu početka nameravane opšte operacije moglo nastupiti prolećno bespuće, — stalno skrećem pažnju Vrhovnom glavnom komandantu.

I bez toga teška situacija komplikuje se još više potrebom da se povrh svega jednovremeno stvara i sam aparat štaba. Bez obzira na sve, ne sumnjam u konačan uspeh.

Frunze

TELEGRAM REVOLUCIONARNIM VOJNIM SOVJETIMA 6, 2.
KONJIČKE I 13. ARMije

ČLANU REVOLUCIONARNOG VOJNOG SOVJETA
JUŽNOG FRONTA GUSEVU

Br. 020/s, 119/op

3. oktobar 1920. 21 čas 55 min.

Prema razvoju operacija treba očekivati udar neprijatelja u Alekšandrovskom rejonu sračunat ili na napredovanje prema severozapadu ka Jekaterinoslavu i dalje na Kremenčug u pozadinu jedinica Jugozapadnog fronta, koje se povlače, ili na razbijanje naše udarne grupe kombinovanim udarima u bokove (sa severa) i sa fronta. I u jednom i u drugom slučaju Jekaterinoslavsko-kremenčugski rejon koji snabdeva pozadinu oba fronta dobija poseban značaj, koji rešava sudbinu čitave vrangelovske operacije. Revolucionarni vojni sovjet fronta *naređuje*:

Prvo. Revolucionarni vojni sovjet 6. armije će narediti organizovanje Kremenčugskog utvrđenog rejona.

Drugo. Ostvariti najtešnji kontakt sa svima mesnim sovjetskim, sindikalnim i partijskim organizacijama i objasniti im značaj Kremenčugskog rejona za predstojeću operaciju, koja rešava sudbinu Ukrajine.

Treće. Revolucionarni vojni sovjet 13. armije učiniće isto u odnosu na Jekaterinoslavski rejon koristeći široko sva mesna sredstva.

Četvrto. Izvanredni opunomoćenik⁷³ 6, 2. i 13. armije sa svoje strane, koristeći najšire mesne izvore, da preduzme sve mere za obezbeđenje materijalne mogućnosti ostvarenja operativnih zadataka uz uslov izvršavanja ranije datih proizvodnih zadataka fronta.

Peto. O svim preduzetim merama hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM KOMANDANTU MORNARICE

Br. 315/c, 952/op

Harkov

3. oktobar 1920. god.

U vezi sa našim približavanjem Krimskom poluostrvu molim da se pripremi Azovska flotila sa plovnim baterijama za prelaz sedmog novembra u rejon Geničeska. Za obezbeđenje sidrišta i daljeg rada flotile u tom rejonu potrebno je odmah organizovati postavljanje artiljerijskih oruđa na ostrvu Birjučij i polaganje minskih prepreka, koje bi sprečavale prilaz neprijatelja ka Geničesku sa mora. Minske prepreke treba da nam obezbede slobodnu plovidbu duž Arbatskog plićaka sve do rejona naspram sela Čorni Koš.

Molim za obaveštenje o preduzetim merama.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

Vršilac dužnosti načelnika štaba Južnog fronta — Pauka

POZDRAV JEDINICAMA 9. STRELJAČKE DIVIZIJE

Br. 025/s, 127/op

Jedinice 9. streljačke divizije dobine su odgovoran zadatak da svojim grudima spreče ulazak neprijatelja u Donjecki bazen i da tako one moguće rušenje ovog izvora svetlosti i toplove za celu zemlju.

Pukovi divizije, pošto su izdržali niz žestokih borbi sa neprijateljem koji je besno srljao napred, ne obazirući se na velike gubitke, junački su izvršili svoj zadatak. Radničko-seljačka Rusija može da bude ponosna što ima takve branioce. Sve dotele dok u redovima Crvene armije budu takvi herojski pukovi, kao što je 77-mi, koji je izginuo na bojištu ali se nije ni za pedalj povukao — ona će biti nepobediva.

U ime socijalističke otadžbine izražavam zahvalnost svim crvenoarmejcima, komandantima, komandirima i komesarima slavnne 9. streljačke divizije.

Večna uspomena palim herojima! Večna slava živim!⁷⁴

Komandant Južnog fronta — Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTU 6. ARMIIJE

Br. 036/s, 157/op

Harkov

4. oktobar 1920. god.

Na osnovu postojećih podataka o namerama komande francuske ratne mornarice, a možda i komandi ratnih mornarica drugih zemalja Antante, da uzmu aktivno učešće u operacijama protiv naših luka i otvorenih gradova na crnomorskoj obali, Vrhovni komandant je naredio komandama ratne mornarice i kopnene vojske u rejonima koje ugrožava neprijatelj da ne preduzimaju ništa što bi moglo dati povod za dejstvo.

U onim slučajevima pak, kada bi napadačke namere neprijatelja postale očevidne ili ako bi njihovi postupci bili u suprotnosti sa međunarodnim pravom, treba dejstvovati odlučno, ne tražeći odobrenje od Centra, ukoliko situacija na mestu zahteva neizbežnost borbenih dejstava. Pojačati budnost duž obale. Kontrolisati približavanje stranih brodova našoj obali.

U zoni određenih granica, komandant 6. armije će u najvećoj meri sadejstvovati obalskoj odbrani, kako tehničkim sredstvima, tako i dodeljivanjem borbeno sposobnih jedinica za obezbeđenje obale i odbijanje mogućeg desanta.

Neprijatelju treba pružiti najveći otpor i ni u kom slučaju ne dozvoliti mu da izvrši preduzete operacije a da ne pretrpi velike gubitke.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Bela Kun

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE

KOMANDANTU JEDINICA BEZBEDNOSTI

Br. 037/s, 158/op

Harkov

4. oktobar 1920. god.

30. septembra ove godine Revolucionarni vojni sovjet Ustaničke armije Mahnoa uputio je molbu Revolucionarnom vojnom sovjetu Južnog fronta da se obustave borbena dejstva protiv njihove armije, izjavljujući da priznaju sovjetsku vlast, da se potčinjavaju komandi fronta i traže da se ne dira u unutrašnju organizaciju armije Mahnoa.

Ovi uslovi bili su prihvaćeni i ja sam 2. oktobra izdao zapovest o obustavljanju borbenih dejstava protiv armije i samostalnih odreda Mahnoa. Ovih dana armija Mahnoa stiže na front radi učešća u borbi protiv vojske Vrangela, u skladu sa uputstvima koja sam mu dao.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Bela Kun

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 39

5. oktobar 1920. god.

U cilju uspešnijeg izvršavanja zadataka Južnog fronta objediniti pod komandom komandanta 1. lovačkog diviziona i pod nazivom »Severna avijacijska grupa« — 1. lovački avio-divizion (sastava 1, 2. i 3. lovački avio-odred), 1. borbeni odred vazduhoplovnih lađa »Ilja Muromec« kao i 38. i 44. izviđački avio-odredi, koji se nalaze u sastavu 2. konjičke armije.

2. lovački avio-divizion (sastava 4, 5. i 6. lovački odred) i 49. izviđački avio-odred, koji se nalaze u sastavu 6. armije, objediniti pod komandom komandanta 2. lovačkog diviziona pod nazivom »Južna avijacijska grupa«.

Komandanti navedenih avio-grupa, u rangu komandanata divizija, u operativnom pogledu potčinjavaju se prvi — komandantu 2. konjičke armije, a drugi — komandantu 6. armije, dok u svemu ostalom potčinjeni su svaki svome odgovarajućem načelniku vazduhoplovstva armije.

Komandant Južnog fronta — Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMIIJE

Br. 41/s, 176/op

Harkov

5. oktobar 1920. god.

U vezi sa povlačenjem neprijatelja iz rejona st. Rozovka, Volnovaha i njegovim grupisanjem u rejelu st. Pologi, Verhnje-Tokmak⁷⁵ naređujem da se po izbijanju na liniju Mokri Jali privremeno obustavi dalje kretanje glavnine Vaše Juzovske grupe na jugozapad, da se isture prednji delovi i da se preduzmu sve potrebne mere za obezbeđenje desnog boka grupe i uspostavi čvrsta veza na levom krilu sa jedinicama Taganroške grupe, koje su 5. oktobra izbile na liniju st. Karanj — Mariupolj (uključno).

Na ovim položajima hitno srediti jedinice i izvršiti pripreme za prelaz u opšte nastupanje najkasnije 7. oktobra zajedno sa Taganrogskom grupom sa ciljem da se razbije Donski korpus neprijatelja. Pored toga treba čvrsto držati desnú obalu Dnjepara kod Hortice odlučno odbijajući pokušaje neprijatelja da pređe Dnjepar kod Aleksandrovska⁷⁶.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član RV sovjeta — Malinovski

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA LENJINU

Br. 23

Harkov

6. oktobar 1920. god.

Za proteklih 5 dana situacija na frontu vidno se promenila nabolje. Pretnja Donbasu može se smatrati kao likvidirana. Pokušavajući da slojime našu Juzovsku grupu neprijatelj je očevidno malaksao, pretrpeo velike gubitke i u znatnoj mjeri dezorganizovao je osnovu svoje istočne grupe — Donski korpus. U vezi s tim, može se smatrati da je likvidirana i opasnost odlučujućeg udara na našu grupu na desnoj obali (što sam smatrao da je za nas najopasnije) napadom na nju sa fronta i istovremenim prelazom preko Dnjepara negde u rejelu Aleksandrovska i udarom u bok i nazad desantom na obalu, tj. pozadi desnog krila. Čini mi se da će najbliži cilj neprijatelja sada biti razbijanje naše Istočne grupe (jedinice 13. armije i Mariupolske grupe). Ne bih mogao da tvrdim da mi odsada tu nećemo pretrpeti nikakve neuspehe, pa ipak prelom u opštem toku borbe se pokazao i mi možemo bez nepotrebne nervoze nastaviti pripremu odlučujućeg udara. Sve usporava vreme pristizanja Budonog. Za naš udar bio bi sad najpogodniji trenutak, kad se neprijatelj zateo daleko na

istok i na sever i u znatnoj meri je iznuren. Živnula nam je i pozadina i rad se odvija u punoj saglasnosti sa mesnim državnim organima. Predviđa se zajednički široki program pomoći frontu, odlučeno je da se u čitavoj Ukrajini organizuje specijalna nedelja fronta itd. U celini, mi se ne osećamo zbumenim, nego, naprotiv, dosta dobro. Aktivnost banditskih grupica u Ukrajini na desnoj obali Dnjepra i u kremenčugskoj guberniji znatno usporava prebacivanje jedinica i dr. i često je uzrok prekida veze. Loše snabdevanje i dalje se oseća kako na frontu tako i u pozadini. Skrećem pažnju na potrebu preduzimanja ozbiljnih mera za sređivanje priroda političke prirode u 1. konjičkoj armiji. Smatram da će ona u bliskoj budućnosti biti velika pretnja našem miru. Poželjan je obilazak jedinica armije od strane druga Kalinjina. Pitanje Mahnoa je likvidirano jer je postigut sporazum i od 12. oktobra on može biti upućen na front. Očekujem izveštaj naše delegacije koja je otišla kod njega da bi se konačno odredio u vojnem smislu stav prema njemu. Njegova delegacija je došla u Harkov. Na kraju mogu da kažem da ne sumnjam u povoljno izvršenje zadatka postavljenog frontu, nego se jedino bojam da će uskoro nastupiti jesenje bespuće, koje od sada smatram našom glavnom preprekom za povoljan ishod.

Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTU KAVKASKOG FRONTA I KOMANDANTU 13. ARMIIJE

Br. 049/s, 208/op

Harkov

6. oktobar 1920. god.

Odlukom Vrhovne komande komandant Kavkaskog fronta u pogledu razvoja operacije Taganroške grupe potčinjen je meni u operativnom smislu.

N a r e d u j e m :

Prvo. Komandantu 13. armije — glavnim snagama levokrilnih divizija armije izbiti uveče 7. oktobra na liniju s. Kremenčik — r. Kobiljna. Uhvatiti vezu sa Taganroškom grupom. Stvoriti jaku rezervu pozadi desnog krila Juzovske grupe.

Drugo. Komandantu Kavkaskog fronta — do tog vremena glavnim snagama Taganroške grupe da izbije na liniju Blagoveščenka, Berestovo, st. Novospasovska, st. Petrovska. Konjicu grupe skoncentrisati pozadi levog krila odseka imajući u vidu da će se ona u daljem toku operacije koristiti istovremeno sa konjicom 13. armije za razbijanje neprijatelja u rejoni Pologi, Verhnjetokmak, Carekonstantinovka.

Treće. Granična linija između 13. armije i Taganroške grupe: selo Volnovaha — st. Pologi. Prvo mesto za Taganrošku grupu a drugo za 13. armiju — uključno.

Četvrto. Izvestiti o prijemu i o donetim odlukama.

Komandant Južnog fronta — Frunze

DIREKTIVA REVOLUCIONARNIM VOJNIM SOVJETIMA 6, 13. I
2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 23/pš

7. oktobar 1920. god.

Da bi se armije poverenog mi fronta očistile od kontrarevolucionarnih elemenata naređujem da se svuda na teritoriji fronta izvrši ponovno registrovanje svih onih koji su bilo kad služili u belim armijama (Denjikina, Kolčaka, Judeniča, Milera, itd.), i to oficira, vojnih činovnika i redova-intelektualaca. Načelnik političkog odeljenja fronta zajedno sa načelnikom odeljenja bezbednosti odmah će propisati redosled i postupak ponovnog registrovanja i voditi računa da se ono izvrši.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Bela Kun

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMije KOMANDANTU
KAVKASKOG FRONTA I DRUGU LEVANDOVSKOM⁷⁷

PREPIS: VRHOVnom KOMANDANTU I KOMANDANTIMA 6. I
2. KONJIČKE ARMIJE

Harkov

8. oktobar 1920. god.

Prema obaveštajnim podacima neprijatelj grupiše znatne snage u rejonu Guljaj-Pole, Pologi, kolonija Jevrejska, oko 32 km severoistočno od Carekonstantinovke. Moguće je da ova neprijateljska grupa predviđa aktivna dejstva protiv desnog krila Juzovske grupe 13. armije.

N a r e d u j e m :

Prvo. Komandant 13. armije da produži sa isturanjem levog krila armije na liniju r. Kobiljne.

Drugo. Za obezbeđenje levog krila 13. armije komandant Kavkaskog fronta će energično napredovati sa grupom druga Levandovskog da bi uveče 8. oktobra njena glavnina izbila na liniju Blagoveščenka, Berestovo, st. Novospasovska, st. Petrovska. Svu manevarsku konjicu grupe brzo baciti u pravcu Carekonstantinovke za udar u bok i u pozadinu 3. donske divizije, koja se povlači duž železničke pruge od st. Začatjevska ka Carekonstantinovki kako bi ujedno ovaj železnički čvor odsekao sa zapada. Po izvršenju zadatka, konjicu grupe prikupiti na spoju sa 13. armijom.

Treće. O dobijanju i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTIMA 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE
KOMANDANTU KAVKASKOG FRONTA

Br. 057/s, 247/op

Harkov

8. oktobar 1920. 14 čas. 15 min.

Jutros u 4 časa i 30 min. neprijatelj je, pod zaštitom jake artiljerijske vatre, prešao Dnjepar u rejonu južnog dela ostrva Hortice, potisnuo

naše osiguravajuće delove i počeo da se širi u zapadnom i jugozapadnom pravcu. Neprijatelj je zauzeo N. Horticu i sa oko dvesta sabalja vodi borbu kod Razengartena.

N a r e d u j e m :

Prvo. Po dobijanju ove zapovesti 3. streljačka divizija prelazi u operativnom pogledu pod komandu komandanta 2. konjičke armije.

Drugo. Komandantu 2. konjičke armije — grupisati potrebne snage, brzim udarom potisnuti neprijatelja ka Dnjepru i uništiti ga.

Treće. Granična linija između 2. konjičke i 13. armije: Kičkas, Čumaki, Pokrovsk, Karnutski, i dalje po starom, sva mesta zaključno za 13. armiju.

Četvrtto. 13. armija da pruži odlučno sadejstvo 2. konjičkoj armiji udarom sa severa svojim desnim krilom (Jekaterinoslavskva grupa), komandant 46. divizije da uspostavi vezu sa 2. konjičkom armijom i da koordinira svoja dejstva sa njom. Ostale jedinice i grupa druga Levandovskog da nastavljaju izvršavanje ranijih zadataka i da budu spremne za prelaz u opštu ofanzivu radi izbjivanja na liniju st. Slavgorod, Novo—Nikolajevka, Guljaj—Pole, st. Pologi, Verhnjetokmak, Nogajsk.

Peto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunže

ZAPOVEST KOMANDANTIMA 6, 2. KONJIČKE I 13. ARMIE I KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 059/s, 253/op

Harkov

8. oktobar 1920. 18. čas.

Neprijatelj je otpočeo aktivna dejstva u rejonu Aleksandrovska i zauzeo Tomakovku na desnoj obali Dnjepra, oko 26 kilometara zapadno od Aleksandrovska.

N a r e d u j e m :

1) Komandantu 6. armije — da izvrši izviđanje jakim izvidačkim grupama na čitavom sektoru armije da bi se proverilo grupisanje neprijateljskih snaga. Obratiti pažnju na budnost stražarske službe, naročito na desnokrilnom odseku.

2) Komandant 2. konjičke armije da nastavi sa izvršavanjem zadataka prema zapovesti br. 057/s, 247/op.

3) Izjutra 9. oktobra 13. armija i grupa Levandovskog da pređu u opšti napad i da, energično ga razvijajući, do mraka 10. oktobra izbiju na liniju ušće r. Ploska Oskorovka — st. Slavgorod — Novo-Nikolajevka — Guljaj-Pole — st. Pologi—Verhnjetokmak — Nogajsk. Za razbijanje neprijatelja, koji se grupisao u rejonu Guljaj-Pole, Pologi, Carekonstantinovka, komandant 13. armije će uputiti jaku konjičku grupu u bok i pozadinu neprijatelja opštim pravcem na Pologi, dok će drug Levandovski uputiti 5. konjičku diviziju iz rejona Novospasovska preko Verhnjetokmaka u pravcu Pologi. Na svome krajnjem desnom krilu (na desnoj

obali Dnjepra) komandant 13. armije da odlučno sadejstvuje 2. konjičkoj armiji radi uništenja neprijatelja koji je prešao na desnu obalu Dnjepra. Zahtevam da komandant 13. armije i drug Levandovski najodlučnije i najenergičnije dejstvuju, kako bi se preuzeila inicijativa od neprijatelja.

4) O prijemu zapovesti i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM VRHOVnom KOMANDANTU

Br. 254/op

8. oktobar 1920. god.

Molim za hitno naređenje da Taganroška grupa u operativnom pogledu bude potčinjena neposredno meni. Apsolutno je nemoguće pravovremeno rukovoditi preko Rostova.

Komandant Južnog fronta — Frunze

NAREDBA JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 74

9. oktobar 1920. god.

Petog oktobra, ruska ukrajinska i poljska mirovna delegacija u Rigi postigle su saglasnost po svim osnovnim pitanjima i odlučile da najkasnije 8. oktobra potpišu ugovor o primirju i o preliminarnim uslovima za zaključenje mira između Rusije i Ukrajine s jedne strane i Poljske — s druge strane. Iako su posredi nesumnjivo krupni ustupci sa naše strane koje mi činimo radi postizanja mira, ova vest će radosno dočekati čitava trudbenička Rusija. Ali ta vest unela je paniku u svu našu belogardežtinu, a pre svega u njeno glavno gnezdo, koje je zaselo na Krimu. Osećajući da će se svi njegovi kontrarevolucionarni planovi neizbežno i u bliskoj budućnosti srušiti, baron Vrangel će pokušati i već pokušava da onemogući zaključenje mira sa Poljskom nanoseći udare Južnom frontu. On će nesumnjivo pošto-poto da teži postizanju ratnih uspeha na bojištu kako bi poljskoj šljahti pružio razlog da nam postavlja što teže uslove i da tako razvuče borbu. Kucnuo je odlučan čas za armije Južnog fronta.

Drugovi crvenoarmeјci, komandanti, komandiri i komesarji! Stvar pobjede i mira u vašim je rukama. U ovom poslednjem strašnom trenutku kad se rešava sukob između rada i kapitala, čitava Rusija gleda u nas. S kraja na kraj širom naše zemlje proneo se poklič: Sve za Južni front. I ta pomoć već stiže. Od nas, od naše volje i energije zavisi sreća i blagostanje čitave zemlje. Neka svaki crvenoarmeјac, svaki komandir i svaki komesar stavi sebi u dužnost da učini sve što može za obezbeđenje naše pobjede. Neka svakog dana, svakog časa postavi sebi pitanje: »Da li sam sve učinio da bi obezbedio uspeh?« Socijalistička otadžbina kasnije će oceniti sve što smo učinili i svakoga će nagraditi prema zaslugama.

Dakle, napred, drugovi, u poslednji i odlučni boj! Napred za postizanje mira i za obezbeđenje interesa trudbenika!

Smelo napred! Neka naša parola bude: »Smrt ili pobeda!«

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama, odredima i komandama.

Komandant jedinice Južnog fronta — *Mihajlo Frunze-Mihajlov*

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta

Južnog fronta — *Bela Kun*

DIREKTIVA KOMANDANTU TAGANROŠKE GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 064/s, 263/op

Harkov

9. oktobar 1920. 14 čas.

Prema dobivenim podacima 5. konjička divizija je 8. oktobra zauzela Berdjansk i nastavila za Nogajsk, krećući se izgleda preko neposednutog prostora, jer neprijatelj gruši svoje snage daleko više prema severu, u rejonu Carekonstantinovka, Pologi, Verhnjetokmak. Smatram da je danas nedopustivo, kada je u izgledu početak ozbiljnih borbi u Aleksandrovskom rejonu, osvajanje neposednutog prostora umesto uništavanja žive sile neprijatelja. Naređujem vam da tačno izvršite moju zapovest i uputite usiljenim maršem 5. konjičku diviziju na Verhnjetokmak, Pologi. Za ovo mi lično odgovarate.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU 6. ARMIIJE

Br. 070/s, 271/op

Harkov

9. oktobar 1920. god. 14 čas.

Neprijatelj je počeo da prelazi preko Dnjepra u rejonu Babino, oko 32 kilometra jugozapadno od Nikopolja, izgradio prelaz 3 kilometra severoistočno od Belenjkoja i tu započeo prebacivanje na desnu obalu svojih snaga još nepoznate jačine. 2. konjička armija nastavlja izvršenje postavljenog joj zadatka.

Da bi se pomoglo 2. konjičkoj armiji naređujem da jedinice divizije na levom krilu i konjička brigada udare u bok neprijatelja koji prelazi Dnjepar kod Babina, da ga odseku od reke i unište.

O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA REVOLUCIONARNIM VOJNIM SOVJETIMA 6, 13, 1. KONJIČKE, 2. KONJIČKE ARMIJE I TAGANROŠKE GRUPE

Br. 077/s, 278/op

Harkov

9. oktobar 1920. god.

Neprijatelj je započeo odlučnu ofanzivu protiv naše grupe na desnoj obali reke, računajući da će je uništiti pre dolaska naših pojačanja. Ova ofanziva ima istovremeno i veliki politički značaj. Ona je tesno po-

vezana sa pregovorima o miru u Rigi koje želi da onemogući time što će novim dejstvima istaći našu slabost. Uporedo sa našim neuspjesima na jugu rastu zahtevi Poljaka. Armije Južnog fronta imaju zadatak da to ne dozvole i da, likvidiranjem sadašnjih pokušaja Vrangela, obezbede mir sa Poljskom. Potrebno je ubediti svakog crvenoarmejača da mi sada rešavamo stvar mira ne samo na jugu, nego i na zapadu Rusije. Republika očekuje da ćemo izvršiti našu dužnost.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — Malinovski

DIREKTIVA KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM I KOMANDANTU 13. ARMije

Br. 073/s, 274/op

9. oktobar 1920. 14 čas. 30 min.

Harkov

Neprijatelj je jedinicama 1. armijskog korpusa izgleda započeo odlučujuću operaciju u rejonu Aleksandrovska. Postoje osnove za pretpostavku da se u navedeni rejon prebacuju i jedinice povučene iz rejona Volnovahe. Na istočnom sektoru neprijatelj je izgleda ostavio samo zaslonski, konkretno 3. donsku diviziju naspram levog krila 13. armije i desnog krila Taganroške grupe.

Naređujem:

Prvo. Na osnovu naređenja Vrhovnog komandanta grupa druga Levandovskog stavljaju se neposredno pod moju komandu u operativnom pogledu.

Drugo. Nastavljujući izvršenje ranije postavljenog zadatka grupa druga Levandovskog mora da obrati najveću pažnju desnom boku odseka. Ostavljajući samo slabije snage južno od linije Belocerkovka, Vernjetok-mak, glavninom kontrolisati železničku prugu Rozovka-Pologi i nastaviti energično napredovanje na Pologi. Još jednom zahtevam najtačnije izvršavanje moga naređenja naročito što se tiče razvijanja najenergičnijih dejstava vaše konjice ne skrećući od određenih pravaca, sem u slučaju krajnje nužde.

Treće. Granična linija između 13. armije i grupe druga Levandovskog: selo Volnovaha, st. M. Tokmačka, sve uključno za grupu druga Levandovskog.

Cetvrti. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 082/s, 292/op

Harkov

10. oktobar 1920. 14 čas.

Prema obaveštajnim podacima neprijatelj se priprema za nastupanje na kahovski mostobran. U rejonu Aleksandrovska, Tokmakovka,

neprijatelj nastavlja uporne borbe, težeći da potisne na zapad našu 2. konjičku armiju i da ugrozi levi bok 6. armije. Na levoj obali Dnjepr-a jedinice 13. armije i grupe druga Levandovskog i dalje potiskuju zaštitne delove neprijatelja.

N a r e d u j e m :

Prvo. Da bi se preduhitrio napad neprijatelja u pravcu Kahovke, komandant 6. armije preći će u toku noći 10/11. oktobra u energičan napad na čitavom frontu i brzim i jakim udarima razbiće neprijateljske snage, koje se prikupljaju na prilazima ka kahovskom mostobranu. Na levom krilu armije dovršiti uništenje neprijatelja u rejonu Babina, Grušovka.

Drugo. Komandant 2. konjičke armije da najodlučnije nastavi izvršavanje postavljenog zadatka, da odbaci neprijatelja ka reci i da ga uništi.

Treće. Usled povlačenja 3. pešadijske divizije ka severu od Tokmakovke u rejon Čumakî, Šaroganski i gubitka veze između 2. konjičke armije i nje, vraćam 3. pešadijsku diviziju u nadležnost komandanta 13. armije.

Četvrtto. Da bi se pružila potrebna pomoć 2. konjičkoj armiji, komandant 13. armije će svim snagama grupe na desnoj obali Dnjepr-a da udari u bok i u pozadinu neprijatelja, koji se uporno drži u rejonu Tokmakovka. Na levoj obali Dnjepr-a nastaviti energično nastupanje u cilju izbjivanja na liniju Volnjanka, st. Sofijevka, Žerebec, Orehov. Konjička grupa armije (7. i 9. konjička divizija) da napreduje odlučno u pravcu Pologi u pozadinu neprijatelja koji drži Carekonstantinovski rejon. Po dolasku konjičke grupe u rejon Pologi postaviti joj dalji zadatak da odseče Aleksandrovsку neprijateljsku grupu od železničke magistrale i u tom cilju da brzo uputi konjičku grupu kroz neprijateljsku pozadinu opštim pravcem prema Vasiljevki.

Peto. Komandant grupe drug Levandovski da nastavi energično nastupanje radi izbjivanja na liniju Orehovo (isključno), B. Tokmak, ušće reke Korsak. Potvrđujem raniji zadatak da 5. konjička divizija dejstvuje u pozadini neprijatelja, koji se koncentriše u rejonu Carekonstantinovke, i da divizija izbije u rejon Pologi.

Šesto. Po izbjivanju 5. konjičke divizije u rejon Pologi i uspostavljanju veze sa konjičkom grupom 13. armije, divizija će se staviti na raspolaganje komandantu 13. armije preko komandanta konjičke grupe druga Nesterovića.

Sedmo. Još jednom skrećem pažnju komandantu 13. armije i drugu Levandovskom da od toga s kolikom će se energijom i snagom boriti njihove jedinice zavisi ishod bojeva u Aleksandrovskom rejonu na desnoj obali Dnjepr-a.

Osmo. O prijemu i o naredenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU
PREPIS: LENJINU

Br. 4/s

11. oktobar 1920. god.

Odlučan pozitivan rezultat generalne bitke, koja je započela na čitavom frontu, zavisiće u velikoj meri od toga da li ćemo stići na vreme da stvorimo udarnu grupu severno od Aleksandrovska. Osnovu te grupe sačinjavaće: a) 30. divizija, b) Samostalna sibirска brigada, c) brigada slušalaca vojnih škola, d) konjička internacionalna brigada, koja se užurbanio formira. Neophodno je potrebno da se koncentracija udarne grupe završi najkasnije 17. oktobra. Za komandanta grupe nameravam postaviti bivšeg komandanta 30. divizije Kaširina, koji je danas na dužnosti predsednika Gubernijskog izvršnog komiteta u Orenburgu. Da bi se ovo postiglo predlažem: prvo, na račun zadržavanja ostalog prevoženja i najkasnije do 16. oktobra prebaciti na front gorenavedene jedinice kao i 1. internacionalni konjički puk, koji dolazi iz Taškenta. Drugo, narediti Kaširinu da mi se javi u štab fronta najkasnije 14. oktobra. O vašim naređenjima izvolite me obavestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTU DNJEPARSKE RATNE FLOTILE
DRUGU SMIRNOVU, KOMANDANTU 13. ARMIIJE,
KOMANDANTU 46. DIVIZIJE

Harkov

11. oktobar 1920. god.

Vrhovni komandant je naredio da se Dnjeparska flotila stavi pod moju komandu da bi se uputila u rejon Jekaterinoslava. Naređujem da komandant Dnjeparske flotile sa štabom flotile i sa svim raspoloživim brodovima još danas krene za Jekaterinoslav i da se preko komandanta 46. divizije stavi na raspolažanje komandantu 13. armije. Preduzeti sve mere za ubrzano kretanje.

Deo flotile koja se nalazi u rejonu Kremenčuga da krene odmah za Jekaterinoslav, ne čekajući dolazak ostalih brodova sa severa. Drug Smirnov da prikupi sve brze čamce na Dnjepru, da ih naoruža iz sredstava Dnjeparske flotile i da ih hitno uputi južno od Jekaterinoslava na sektor Dnjeparskih brzaka. Ne čekajući dolazak brodova sa severa, komandant 13. armije i komandant 46. divizije odmah da koriste sva raspoloživa plovna sredstva u rejonu Jekaterinoslava za borbu protiv neprijatelja.

Sva naređenja iz ove zapovesti izvršiti najhitnije.

Svako lice koje ma čime uspori izvršenje ovih naređenja, bez obzira u kojoj ustanovi radi, biće pozvano na najstrožu odgovornost.

Komandant Južnog fronta — M. Frunze
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — Malinovski

DIREKTIVA KOMANDANTU 13. ARMije I KOMANDANTU BRIGADE SLUŠALACA VOJNIH KURSEVA

Br. 093/s, 319/op

Harkov

11. oktobar 1920. god.

Neprijatelj je opet otpočeo aktivna dejstva u pravcu Sineljnikova. U vezi s tim treba očekivati prelaz neprijatelja preko Dnjepra severno od Aleksandrovska, približno u rejonu ostrvo Dubovi (Severni) selo Vasiljevka za udar u bok i pozadinu jedinica grupe na desnoj obali, koja dejstvuje na kičkaskom pravcu.

N a r e d u j e m :

Prvo. Komandant 13. armije odmah da preduzme mere za sprečavanje mogućeg prelaza u pomenutom rejontu (budno osmatranje, pojačano izviđanje i energična dejstva u samom početku forsiranja reke od strane neprijatelja). U vezi sa ovim zadatkom ubrzati kretanje desnog krila grupe na levoj obali Dnjepra, kako bi što pre izbila na ranije datu liniju.

Drugo. Brigadu slušalaca vojnih kurseva stavljaju na raspolaganje komandantu 13. armije.

Treće. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*

TELEGRAM KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMije

Br. 087/s, 303/op

Harkov

11. oktobar 1920. god. 4 čas.

Bez obzira na bilo kakve promene situacije u rejonu Apostolovo, Nikopolj, Aleksandrovska, mi ne možemo dozvoliti da levo krilo 6. armije bude razbijeno i da se armija povuče sa linije r. Dnjepra a, posebno, sa Kahovskog mostobrana. 2. konjička armija mora da izvrši do kraja svoj zadatak, pa makar se i žrtvovala.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMije KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 088/s, 304/op

Harkov

11. oktobar 1920. god.

Iako sam na vreme skrenuo pažnju na potrebu budnog obezbeđenja Dnjepra, neprijatelj je ipak uspeo da organizuje prelaze kod Babina, Belenjkoja i kod ostrva Hortic. Između ostalog, kod Babina (Grušovka) i Belenjkoja na takvim mestima koje su štabovi armija proglašili nepro-

hodnim za pešadiju usled močvarnosti obala. To ukazuje da štabovi armija uopšte nisu raspolagali proverenim podacima izviđanja, usled čega sada moramo snositi posledice. Takođe, sasvim neočekivano za nas, neprijatelj je doturio do Dnjepra u navedenim rejonima plovna sredstva. Izgleda da obaveštajnu službu uopšte nisu interesovala ova pitanja. Naredujem da se u štabovima obrati najozbiljnija pažnja obaveštajnoj službi, kako se ubuduće slični slučajevi ne bi ponavljali.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — S. Gusev

TELEGRAM REVOLUCIONARNOM VOJNOM SOVJETU 6. ARMII
PREPIS: POLITIČKOM ODELJENJU JUŽNOG FRONTA

Br. 099/s, 339/op

Harkov

12. oktobar 1920. god.

Usled posebnog značaja uspešnog izvršenja operacije na levom krilu armije u rejonu Jaškonka — Babino, n a r e d u j e m :

Prvo. Objasniti jedinicama koje učestvuju u nastupanju da je potreban brz i odlučan udar.

Drugo. Da bi se ovo sprovelo, prikupite što je moguće više komunista iz obližnjih mesnih i pozadinskih ustanova, stvorite udarnu grupu političkih radnika i pošaljite je na front.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

NAREĐENJE KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 95/s, 326/op

12. oktobar 1920. god.

Često gubljenje veze između štaba vaše grupe i divizija onemogućuje pravovremeno korigovanje dejstava vaše grupe u skladu sa situacijom na frontu 13. armije. Naredujem da se bez odlaganja preduzmu sve mere da veza bude uspostavljena kako treba.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE
KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 0100/s, 341/op

Harkov

12. oktobar 1920. god.

Uporan boj se nastavlja na prilazima Uškalka i Grušovka na r. Buzuluk. Neprijateljske patrole su dolazile do Kamenka, oko 16 kilometara severoistočno od Apostolova i Šiškovka na r. Buzuluk.

3. divizija grupe 13. armije na desnoj obali Dnjepra stigla je na liniju Anastasjevka—Arbuzovka, na oko 11 kilometara južnije i istočnije od Tokmakovke, dok ostali delovi grupe izbijaju na liniju Šengorst, Kičkas.

Na sektoru na levoj obali r. Dnjepra naše jedinice su bile na liniji st. Ivkovka, Maksimovka, oko 16 kilometara jugoistočno od st. Slavgorod, Novovoskresenka, Zalivnoje, Fridentalj, st. Guljaj-Pole, Gorkoj, Carekonstantinovka, Andrejevka, Berdansk.

N a r e d u j e m :

Prvo. Komandant 6. armije nastaviće aktivnu odbranu Dnjepra i kahovskog mostobrana uz pojačanu izviđačku delatnost na čitavom frontu armije. Na levom krilu armije, u tesnoj vezi sa 2. konjičkom armijom energičnim dejstvima dovršiti uništenje neprijatelja koji preti levom krilu armije u rejonu Babina, Gruševka.

Drugo. Komandant 2. konjičke armije odmah da uspostavi najtešnju vezu sa svim svojim divizijama i, održavajući čvrstu vezu sa jedinicama 6. i 13. armije, da pređe u ofanzivu i da očisti od neprijatelja desnu obalu Dnjepra u zoni obeleženoj graničnim linijama. Naredujem da se glavnina konjice prikupi u pesnicu i silovitim bočnim udarom opštim pravcem prema Uškalki da razbije i odbaci u Dnjepar neprijateljske jedinice koje tu dejstvuju.

Treće. Komandant 13. armije sa grupom na desnoj obali nastaviće napad u bok neprijatelja na prelazima preko Dnjepra u Aleksandrovskom rejonu sa konačnim ciljem čišćenja desne obale Dnjepra od neprijatelja. Jedinice grupe na levoj obali da nastave energično nastupanje, da razbiju Aleksandrovsku grupu neprijatelja i da izbiju na liniju Vasiljevka — Hejdeljberg. Konjička grupa druga Nesteroviča dejstvovaće pri tome u pozadini neprijatelja opštim pravcem prema Vasiljevki, obraćajući naročitu pažnju obezbeđenju svog levog boka.

Četvрто. Komandant grupe drug Levandovski preduzeće sve mere za što brže kretanje jedinica grupe i nastavljući napad izbiti na liniju B. Tokmak — ušće r. Korsak. Radi što bržeg uništenja neprijatelja u rejonu Pologi, Verhnjetokmak, Popovka i u cilju sadejstva sa 13. armijom pri izvršenju postavljenog joj zadatka, uputiti 5. konjičku diviziju u pozadinu ove neprijateljske grupe, opštim pravcem Černigovka, B. Tokmak, Vasiljevka gde će se povezati sa konjičkom grupom druga Nesteroviča.

Peto. Dejstvo konjice ne sputavati određenim graničnim linijama.

Šesto. Izvršavanje napred postavljenih zadataka početi napadom izjutra 13. oktobra.

Sedmo. Granična linija između 13. armije i grupe druga Levandovskog biće: selo Volnovaha, Belogorje (oko 19 kilometara severozapadno od Pologi), st. Prišib, za grupu druga Levandovskog sva mesta uključno.

Osmo. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 112/s, 377/op

14. oktobar 1920. god.

U poslednjim borbama primećuju se znatno jače oklopne snage neprijatelja. Protiv 42. divizije, na primer, 13. oktobra dejstvovalo je 20 oklopnih kola. Molim za obaveštenje da li mogu računati sa ojačanjem Južnog fronta odredima oklopnih kola po vašem naređenju.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 114/s, 379/op

14. oktobar 1920. god.

Prva konjička armija pristiže na front. Molim da se reši pitanje njenog potčinjavanja (frontu), kako bi mogla na vreme biti upućena u rejon koncentracije.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Bela Kun*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE KOMANDANTU GRUPE DRUGU LEVANDOVSKOM

Br. 118/s, 390/op

Harkov

14. oktobar 1920. god.

Jutros je neprijatelj prešao u napad na kahovski mostobran. Posle upornih borbi naše jedinice bile su prinuđene da napuste spoljnu odbranu mostobrana. Svi dalji napadi neprijatelja bili su odbijeni i on je pretrpeo velike gubitke u živoj sili a ispred naših položaja ostalo je sedam oštećenih tenkova i mnogo oklopnih kola. Borbe u rejonu Grušovke i dalje traju. U rejonu Aleksandrovska mi smo potpuno uništili 3. markovski puk. Naše jedinice nastupaju prema Niž. Hortici.

N a r e d u j e m :

Prvo. Komandant 6. armije da iskoristi neuspeh neprijatelja kod Kahovke i da dovrši razbijanje njegovih demoralisanih snaga. Privući sve slobodne rezerve i najkasnije u toku noći 14/15. oktobra preći u energičan protivnapad sa kahovskog mostobrana. Napad se mora izvršiti svim snagama i bez oklevanja. Na levom krilu armije posle završetka pregrupisavanja najkasnije u toku noći 15/16. oktobra odlučno napasti neprijatelja u rejonu Gruševke. Da bi se neprijatelju onemogućilo povlačenje na levu obalu Dnjepra, uputiti dovoljno jake snage u pravcu Uškalka radi zauzimanja njegovih mesta prilaza.

Drugo. Zadatak 2. konjičke armije se ne menja.

Treće. Grupa 13. armije na desnoj obali r. Dnjepra da dovrši uništavanje neprijatelja na aleksandrovskim prelazima preko Dnjepra a posle toga glavninu grupe brzo prebaciti prema Nikopolju i u pozadinu Grušovske neprijateljske grupe.

Cetvrti. Zadatak jedinica 13. armije na levoj obali i grupe druga Levandovskog se ne menja.

Peto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Za člana Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Malinovski*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

PREPIS: PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU

Br. 472

15. oktobar 1920. god.

Na frontu su u toku uporne borbe, koje zahtevaju vanredno veliki utrošak pešadijske i artiljerijske municije i drugog materijala. Optremanje vagona sa opremom i municijom na front usporeno je usled nedostatka lokomotiva. Molim Vašu hitnu pomoć za ojačanje fronta lokomotivama.

Komandanat Južnog fronta — *Frunze*

TELEGRAM V. I. LENJINU

17/u.d.-s.⁷⁸

15. oktobar 1920. god.

Izveštavam o stanju na frontu za proteklu nedelju. U zoru 8. oktobra Vrangel je prebacio na desnu obalu Dnjepra kod Hortice svoje najbolje udarne jedinice i pristupio izvršenju zamašnog strategijskog plana, koji bi, da je uspeo, vodio ka potpunom razbijanju naše udarne grupe i dao mu u ruke celu crnomorskiju obalu. Posle žestokih borbi u toku sedam dana duž čitave linije fronta, ovaj plan danas je potpuno srušen.

Mi smo ranije predvideli mogućnost vrangelovskog udara baš u toj situaciji i na pravcima na kojima je stvarno do tog udara došlo te smo i preduzeli odgovarajuće mere. Ove mere, podržane našim pritiskom sa istoka, uslovile su krupne uspehe naše vojske, postignute 14. oktobra.

U rejonu Marjinsko, Grušovka, st. Tok razbili smo tri konjičke i dve pešadijske divizije pa je neprijatelj u panici počeo povlačenje na levu obalu Dnjepra, trpeći velike gubitke u materijalu. Frontalni napad na kahovskom mostobranu, koji je neprijatelj počeo istog dana, isto tako se završio njegovim porazom. Iako je uveo u borbu 12 tenkova, 14 oklopnih kola i tešku artiljeriju, naše jedinice su izdržale taj udar, prešle u protivnapad i odbacile neprijatelja na polazne položaje.

Po prvoj proceni u toku dana bilo je zaplenjeno oko 20 topova, 7 tenkova, mnogo mitraljeza itd. Potpuno je uništeno nekoliko pešadijskih pukova. Mi gonimo neprijatelja ka prelazima. Ovaj neuspeh Vrangela nesumnjivo je i početak njegovog kraja.

Najkasnije kroz nedelju dana počće naša opšta ofanziva i ja ne sumnjam u njen pobedonosni ishod.

Naše povlačenje na istočnom sektoru vrši se u skladu sa mojom zapovešću da bi se sačuvala živa sila i sposobnost za prelaz u odlučnu ofanzivu. Železnice predstavljaju ozbiljnu kočnicu operacija. Zbog nedostatka goriva niz kompozicija stoji na prugama. Nadam se da će se i u tom pogledu stanje poboljšati, zahvaljujući merama preduzetim u saglasnosti sa civilnim vlastima.

Komandant Južnog fronta — Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTU 6. ARMije

Br. 143/s, 446/op

Harkov

16. oktobar 1920. god.

Za prebacivanje jedinica na levu obalu Dnjepr-a u rejonu armije, kao dopunu postojećim prelazima kod Berislavlja i kod Kahovke, naredjem načelnika inžinjerije 6. armije da se urede prelazi: u rejonu Hersona — jedan, kapaciteta: jedna divizija za osam noćnih časova; u rejonu Nižnji Rogačik — jedan, kapaciteta jedna streljačka i jedna konjička divizija sa artiljerijom za dvanaest časova. Sem toga u rejonu Kačkarovka — Dudčani, ukoliko ne bude sredstava za uređenje stalnog prelaza, koncentrisati najveći mogući broj čamaca i splavova za prebacivanje pojedinaca, ukupno najmanje za jedan puk. U rejonu preko puta Kazačih Lagera urediti demonstrativno mesto prelaza. Detaljna uputstva i potrebna sredstva kao i rokove dostavljanja izveštaja komandant inžinjerije 6. armije dobiće od komandanta inžinjerije Južnog fronta.

Komandant Južnog fronta — Frunze

DEO RAZGOVORA M. V. FRUNZEA SA VRHOVNIM KOMANDANTOM

(PREKO TELEGRAFA — PRIM. PREV.)

16. oktobar 1920. god.

Kao rezultat današnjeg nastupanja na frontu 6. armije, zaplenjena su na brzinu još dva tenka i nekoliko mitraljeza. Pokušaj 15. da zauzme Korsunski manastir bio je bezuspešan. Zauzeli smo prelaz kod Uškalki, ali je neprijatelju pošlo za rukom da artiljerijskom vatrom sruši pontonski most. Delove mosta uhvatili smo nizvodno. Nemam izveštaja iz 2. konjičke, izgleda zato što se njen štab seli u Apostolovo. Prepostavljam da je zauzela Nikopolj.

Zauzeli smo Nižnju Horticu i Burvald i na desnoj obali neprijatelja više nema. 42. drži rejon Boljša i Mala Mihajlovka, st. Demurina sa prednjim delovima na liniji Pokrovska — Grigorjevka. 9. streljačka — Boljša Janisalj, Majorska. Na njenom desnom krilu je 7. na levom 9. a u Žavdi Konjička divizija.

Danas je neprijatelj izbacio iz Majorske delove 9. i počeo nastupanje na 9. streljačku. Rezultati još nisu poznati. 40. iako dosta razbij-

jena, kreće ka rejonu Marjevka, Dolja radi odmora i sređivanja. Grupa Levandovskog je na liniji Hlebodarovka i dalje prema jugozapadu. To je sve. Danas izdajem zapovest za organizovanje priprema.

Nameravamo rasformirati 1, koja stvarno ne postoji a zatim 13. 6. je naređeno da bude spremna za opštu ofanzivu najkasnije 24. 2. konjičku ojačavam sa 3. i 46. sa zadatkom da najkasnije 26. napravi prelaz kod Nikopolja i da ga obezbedi mostobranom na levoj obali. Čitava armija da bude spremna kod prelaza 26. Komandantu 13. armije prepusteno je da sam odluči da li će se rasformirati 40. ili 42, verovatno da će to biti 40, jer ona ne vredi ništa. Ovamo ću pridati i Voronješku brigadu. Od sutra će grupa Levandovskog biti potčinjena Uboreviću.

Prema predlogu Levandovskog, koji potpuno prihvatom, jedinice 1. i 2. konjičke divizije svešće se u jednu diviziju. Sva pregrupisavanja završiti do 22. Molim da se 1. konjička uputi prema Berislavlju. Rejon koncentracije Berezingovata... izvinite, nemam kartu pri ruci, javiću kasnije. Molim, ako je moguće, da se ona prikupi u tom rejonu najkasnije 23.

Što se tiče Aksentijevskog, ja i drug Gusev smatramo da bi bilo nezgodno smenjivati ga sada, posle relativno uspešnog dejstva njegove armije. Njemu treba dati dobrog načelnika štaba i načelnika operativnog odeljenja. Formiranje Harkovske brigade slušalaca završićemo do 18. i nameravamo da je spojimo sa frontovskim odredom. Molim da se po mogućству sa Zapadnog i Jugozapadnog fronta upute sva sada slobodna avio-sredstva i oklopni odred i mitraljezi u kojima se oseća nedostatak.

Javljam o verovatnom rejonu koncentracije 1. konjičke armije — Berezingovati, Jevgenjevka, Divenki, Konarenko, koji je na rekama Visun i Ingulec. Kad možemo očekivati dolazak starešinskog kadra? Sve. Frunze.

TELEGRAM VRHOVNUM KOMANDANTU

Br. 1754

17. oktobar 1920. god.

Pomorski odbrambeni položaj raspolaže obalskim baterijama i minskim preprekama, ojačan je plovnim sredstvima flote od ušća Dnjestrovskog limana do Nikolajeva i u suštini predstavlja jedan organski povezan rejon. Stvaranje samostalnog Odeskog i Nikolajevskog utvrđenog rejona veštački ga deli na delove i unosi nered u rad, koji je u poslednje vreme s mukom sređen. S druge strane, čitav ovaj položaj ima ulogu odbrambenog pojasa, koji štiti bok Južnog fronta, što je baš za njega veoma važno.

Na osnovu gore rečenog, molimo da se čitav pomenuti rejon objedini pod jednom komandom, kao jedinstveni Primorski utvrđeni rejon, na čelu sa komandantom obalske odbrane drugom Pini i njega potčiniti Južnom frontu. U njegovu nadležnost staviti sva pomorska i kopnena sredstva datog utvrđenog rejona i dati mu pomoćnika za kopnenu vojsku. Samo pri takvoj organizaciji vlast će biti u dovoljnoj meri skoncentrisana a njen aparat dovoljno elastičan.

Molimo da izdate hitno naređenje o ovome i odgovarajućem pomjeranju granične linije između Jugozapadnog i Južnog fronta tako da ona počinje od ušća Dnjestrovskog limena i obuhvati Odesu, Razdeljnuju i Voznesensk, sve za Južni front.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev, Bela Kun

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH
KOMESARA LENJINU

Br. 32

18. oktobar 1920. god.

Na Vaš broj 954 izveštavam: naš uspeh na frontu 6. i 2. konjičke armije nesumnjivo ima prelomni karakter. Operacija, koju je preduzeo Vrangel, bila je veoma široko zamišljena i, da je uspela, značila bi stvarno uništenje celokupne žive sile fronta. Na taj način, rušenje ovog plana znači i početak strategijskog kraha Vrangle. Što se tiče naših taktičkih uspeha, i oni su veoma značajni. Sem velikog plena konačno smo stekli mogućnost da nanosimo i dalje udare neprijatelju. To ne isključuje mogućnost da će narednih dana Vrangel opet pokušati da raskine obruč koji ga steže. Konkretno, posebnu opasnost u ovom pogledu predstavlja mogućnost udara na sever (rejon Pavlograda), gde se vrši koncentracija naše nove udarne grupe. Međutim, i ovu sam opasnost predvideo i preduzeo niz preventivnih mera.

Neprijatno je to, što se koncentracija obavlja znatno sporije nego što se pretpostavlja. Na primer, u toku poslednja dva dana nije stigao nijedan ešelon sa jedinicama 30. divizije, koja dolazi iz Sibira, dok je po planu trebalo da pristiže po 6 dnevno.⁷⁹ Uopšte uzev ja se pouzdanjem posmatram stanje stvari. Najviše se bojam pogoršanja vremena ali ipak preduzimam sve mere za zauzimanje zemljouza za Krim.

Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 473/op

Harkov

18. oktobar 1920. god.

Pošto postoji mogućnost neprijateljskog udara u severnom pravcu prema Pavlogradu, u cilju ometanja koncentracije naše udarne grupe, potrebno je privući pažnju neprijatelja na njegovo levo krilo i time ga vezati. Zato kategorički naređujem izvršenje mojih ranijih uputstava za forsiranje Dnjepra u rejonu Nikopolja radi posedanja mostobrana najkasnije 20. oktobra. Prelaz mora biti izvršen snagama koje bi mogle obezbititi brz i odlučan uspeh.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6, 13. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 492/op

Harkov

18. oktobar 1920. god.

Usled nedovoljnih rezervi goriva za motorna vozila naređujem da se izda najstrože naredenje o ekonomisanju goriva. Zato auto-transport koristiti samo u naročitim slučajevima i ne zaboravljati da nedostatak goriva za motorna vozila može u opasnom trenutku ostaviti borbene mašine van borbe. U cilju smanjenja utroška zabranjuje se podnosić automobilskim upravama armija i fronta trebovanja za gorivo sa količinama koje premašuju ustanovljene norme.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 505

19. oktobar 1920. god.

Sredinom avgusta ove godine crveni pukovi Zapadnog fronta stigli su do same Varšave. Oni su hrlili tamo, u centar poljske šljahte, boreći se za mir svoje zemlje. Sredinom avgusta tamo su vođene odlučujuće borbe i u isto vreme francuski plaćenik Vrangel udario je na krimski sektor sa juga. Posle prvog udara on zadaje i niz drugih i postiže zнатне uspehe. U osnovi tih udara bila je prosta računica: koristeći angažovanost naših snaga na Zapadu razbiti po delovima pukove koji su stajali pred njim a zatim, oslanjajući se na pomoć zapadnoevropskih razbojnika, pokušati da se namakne njegov baronski jaram na Rusiju.

Početkom oktobra, ponesen prvim uspesima, on pokušava da razbije naše najjače jedinice, koje su se skoncentrisale u sastavu udarne grupe pozadi Dnjepra.

U zoru 8. oktobra najbolje Vrangelove divizije prelaze odjednom na više mesta preko Dnjepra i napadaju naše pukove. Sedam dana traju krvave borbe. Najzad rezultat postaje jasan. Pred našim složnim pritiskom neprijatelj izmiče 14. oktobra, pošto je pretrpeo potpuni i odlučujući poraz. Ovaj dan predstavlja prelom u opštem toku naše borbe protiv Vrangela. Tog dana, zahvaljujući heroizmu svih armija fronta, počeo je raspad kimske kontrarevolucije.

Ističem posebno junačko držanje jedinica 46. i pridate joj 85. brigade, 3. divizije, konjičke brigade druga Kicjuka i brigade slušalaca, koje su, pod komandom komandanta 46. divizije druga Fedjka, prve, poremetile plan neprijatelja pošto su složnim udarom pregazile Markovsku diviziju i time ugrozile neprijateljske prelaze preko Dnjepra i privukle na sebe deo snaga koje je neprijatelj predviđao za dalje razvijanje uspeha na odlučujućem nikopoljsko-grušovskom pravcu.

Dužan sam, dalje, da istaknem vanredno junačko držanje novih konjičkih pukova 2. armije, koji su u otvorenoj borbi sa krupnim neprijateljskim konjičkim jedinicama ispoljili visoke borbene kvalitete. Posle

prvih trenutaka zbumjenosti, usled neočekivanog pritiska neprijatelja, oni su se brzo prikupili u udarnu masu i zajedno sa levokrilnim jedinicama 6. armije kao maljem udarili po neprijatelju, koji se zaleteo. Rezultat takvog udara je bio taj da je naša konjica bacila u Dnjepar sve što je prešlo na desnu obalu.

Ističem takođe vanrednu hrabrost svih jedinica 6. armije koje su svojim levim krilom bez prestanka tukle neprijatelja na levoj obali a svojim centrom su zadržavali njegov besan udar na kahovski mostobran. Na ovom odseku herojske jedinice 6. armije pod komandom druga Blinhera ne samo što su odbile juriš neprijatelja potpomognutog sa 14 tenkova i 15 oklopnih kola, nego su i same prešle u složen protivnapad, konačno razbile neprijatelja i zauzele sve njegove položaje. Zaplenjeno je 10 tenkova, 5 oklopnih kola, preko 70 mitraljeza i mnogo drugog materijala.

Najzad, odajem priznanje borbenosti svih ostalih jedinica 13. armije i grupe druga Levandovskog, koje su složnim udarom sa istoka privukle na sebe pažnju neprijateljskih snaga i time omogućile da se na desnom krilu održi pobeda.

Kao rezultat borbenih dejstava mi smo postigli određeni prelom u opštem toku borbe. Inicijativa je isčupana iz ruku neprijatelja; on je pretrpeo teške gubitke u materijalu a sebi smo omogućili da mu nanesemo povratni odlučujući udar. Početak uništenja je ostvaren, sada treba dovršiti razbijanje neprijatelja. Nema nimalo sumnje da ćemo to učiniti i to u najkraćem roku.

U ime Republike izražavam jedinicama fronta zahvalnost za ispoljenu hrabrost u borbi i čestitam im prve značajne uspehe. Verujem da će Vrangel biti razbijen na kraju daljih borbi i da će se crvene zastave vitoriti na krimskim visovima, gde je ruska kontrarevolucija našla poslednje utočište.

Smelo i bodro napred!

Zadajte poslednji odlučan udarac!

Napred — kucnuo je čas velike i slavne pobeđe!

Da žive crveni pukovi Južnog fronta i njihova konačna pobađa nad neprijateljem!

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama i komandama.

Komandant Južnog fronta — Mihajlo Frunze-Mihajlov

Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — Bela Kun,

Sergije Gusev

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0163/s, 507/op, 92/š

19. oktobar 1920. 2 časa

U cilju lične obaveštenosti komandanata armija i radi izvršenja prethodnih pregrupisavanja, saopštavam opšta razmatranja o predstojećoj operaciji:

1. Armijama fronta dajem zadatak — razbiti armiju Vrangela ne dozvoljavajući joj mogućnost da se povuče na Krimsko poluostrvo i da zauzme zemljouze. Za izvršenje ovog opštег zadatka armija na desnoj obali treba da preseće puteve za povlačenje neprijatelja na Krim i, napredujući na istok, da razbije rezerve armije Vrangela u rejonu Melitopolja.

Zadatak armija na levoj obali — svojim dejstvima privući na sebe što više neprijateljskih snaga i ne dati neprijatelju mogućnost da ih na vreme povuče ispred udara u pozadinu našim armijama na desnoj obali Dnjepra.

2. Ako nas neprijatelj ne bude primorao da ranije otpočnemo sa aktivnim dejstvima, raspored zadataka armijama po vremenu bio bi sledeći: da pažnja neprijatelja bude odmah privučena na istočni sektor, napad će početi 13. armija (verovatno 25. oktobra), sutradan (26. oktobra) — prelazi u napad grupa aleksandrovskog pravca, a još posle jednog do dva dana (27. ili 28. oktobra) — armije na desnoj obali Dnjepra.

3. Zadatak 6. armije: ostavljanjući za osmatranje reke i obezbeđenje prelaza na Dnjepru najviše jednu diviziju, ostale snage armije (najmanje četiri divizije) grupisati na odlučan udar u pravcu Perekopa i Saljkova. U toku napada imati jednu diviziju u rezervi a drugu ešelonirati stepenom desno, pozadi desnog krila 1. konjičke armije. Posebno do početka nastupanja, na kahovskom mostobranu mora biti koncentrisano najmanje tri divizije, od četiri određene za napad. Samostalnu konjičku brigadu pripremiti za rejd u perekopskom pravcu sa zadatkom da se neprijatelju u rejonu Čaplinka zade iza leđa i, ako podje za rukom, da se zauzme Perekop. Čitava armija treba da teži da na leđima neprijatelja koji se povlači ovlada krimskim zemljouzima.

4. Zadatak 2. konjičke armije: pre početka opštег napada (27. oktobra) kombinovanim prelazima kod Nižnjeg Rogačika i Nikopolja obezbediti za sebe do 27. oktobra polazne položaje na levoj obali Dnjepra.

Dalji zadatak armija — uspostaviti vezu svojim desnim krilom sa 1. konjičkom armijom i energičnim napadom, nastupajući u jugoistočnom i istočnom pravcu, razbiti neprijateljske snage koje se grupišu na frontu armije, izbiti u rejon st. Fjodorovska — Mihajlovka — Vasiljevka i dalje udarom u pozadinu Aleksandrovske i Pološke grupe neprijatelja — dovršiti njegovo uništavanje.

5. Zadatak 1. konjičke armije: u toku noći 26. oktobra koncentrisati se na desnoj obali Dnjepra u selima najbližim mestu prelaza i smestiti se u najvećoj tajnosti.

Komandant 6. armije osloboдиće blagovremeno sela, koja budu potrebna 1. konjičkoj armiji.

U toku noći 26/27. oktobra konjička armija preći će na levu obalu Dnjepra i brzim pokretom izbiti u rejon — severna ivica jezera Moločno — st. Fjodorovka, ovde razbiti rezerve neprijatelja koje se tu grupišu, preseći mu put za Krim i goniti ga do potpunog uništenja.

6. Zadatak grupe aleksandrovskog pravca i 13. armije jeste da energičnim dejstvima od prvog dana napada prikuju neprijatelja na svome frontu i ne dozvole mu da povuče deo svojih snaga za obezbeđenje odstupanja na Krim, a u toku daljeg napredovanja razbiti ga i nabaciti na 1. i 2. konjičku armiju. Komandant 13. armije objediniće konjičke divi-

zije u jedinstvenu grupu i daće joj zadatak da nastupa u pravcu st. Fjodorovka i da stupi u vezu sa 1. i 2. konjičkom armijom, da dovrši opkoljavanje neprijatelja i da sadejstvuje u njegovom uništavanju. Komandant 13. armije da ima u vidu da će se 23. pešadijska divizija dodeliti Aleksandrovskoj grupi a u sastav armije uključiti partizanska armija.

7. Određujem granične linije — između 6. i 2. konjičke armije kao i pre, a dalje Verhni Rogačik — Veseloje. Između 2. konjičke i grupe aleksandrovskog pravca — sadašnja granica sa 13. armijom. Između grupe aleksandrovskog pravca i 13. armije — st. Uljanovka-Orehov — st. Fjodorovka.

8. O prijemu izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — S. Gusev

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 6. I 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0162/s, 506/op

Harkov

19. oktobar 1920. god.

Stvaranje mostobrana u rejonima Nižnji Rogačik i Nikopolj ima odlučujući značaj za čitavu predstojeću operaciju. Skrećem na to pažnju komandantima armija i zahtevam da za izvršenje tih zadataka odrede dovoljno snaga, kako bi obezbedili uspešan ishod. Na vreme privući neophodna sredstva za sigurno držanje mostobrana.

Ne treba zaboravljati da će se neprijatelj, znajući svu važnost ovih mostobrana za nas, suprotstaviti svim snagama našem prelasku na levu obalu Dnjepra. Za uspešnu izradu prelaza, komandanti 6. i 2. konjičke, po uzajamnom dogovoru će istovremeno početi radeve za uređenje ovih i za posedanje mostobrana. Organizacija prelaza i zauzimanje mostobrana da budu gotovi najkasnije 22. oktobra.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0174/s, 535/op

Harkov

20. oktobar 1920. god.

Za odvlačenje snaga neprijatelja, skoncentrisanog u rejonu Care-konstantinovka, Rozovka, Berestovo, koje su potiskivale jedinice pomorske i 2. donske divizije, u pozadinu neprijatelja bila je bačena 5. konjička divizija.⁸⁰ Polazeći 14. oktobra sa st. Novosiasovskaja, divizija je brzo i odlučno izbila u pozadinu neprijatelja preko Manuilovke ka B. Tokmak, raspršila stražarske jedinice i u sjajnom naletu na st. B. Tokmak uništila slagalište municije, spalila 6 aviona i 3 oklopna kola. Tu je bio posećen general Bogajevski, donski ataman, i pri povratku konjice uhvaćen je i ubijen general Topilin. Neredi i panika u neprijateljskoj pozadini je obuhvatila čitav Meliotopoljski rejon.

Da bi uništilo ovu junačku diviziju neprijatelj je počeo hitno da skida sa fronta svoju konjicu i pešadiju. Iz B. Tokmak divizija je prošla južno od Orehova preko Svatoduhovke i 18. oktobra stigla u N. Karakubu, prevalivši za četiri dana 265 kilometara. U povratku divizija je kod Fjodorovke odbacila konjicu neprijatelja, koja je pokušala da joj prepreči put.

Ovaj sjajan rejd 5. konjičke divizije uči će na prve strane istorije crvene konjice. Sem ogromnog borbenog značaja, ovaj junački nalet dokazao je da za crvenu konjicu nema prepreka i da od njenih sabalja nema spasa ni u dubokoj pozadini.

U ime RSFSR izjavljujem zahvalnost junačinama 5. konjičke divizije, koji su pružili sjajan primer za što je sve sposobna crvena konjica.

Više smelosti i odlučnosti, više takvih junačkih podviga i armiju Vrangela neće spasiti ni velika prostranstva niti utvrđeni položaji.

Da živi junačka crvena konjica i njene starešine!

Da živi herojska 5. konjička divizija!

Komandant Južnog fronta — *Mihajlo Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Sergije Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIIJE

Br. 0175/s, 537/op

Harkov

20. oktobar 1920. god.

U vezi sa razgovorom preko direktne telegrafske veze:

1. Ponavljam da ste dužni pošto-poto da izradite prelaz kod Nikopolja i da je to osnovni zadatak 2. konjičke armije.

2. Pripremite sve što je potrebno da bi bila obezbeđena uspešna izrada prelaza, tj. prikupiti za to dovoljno snaga, ranije pripremiti sredstva za utvrđivanje mostobrana, detaljno razraditi plan operacija sa obaveznim nanošenjem udara u bok putem izrade prelaza na susednim mestima itd.

3. Sudbina ove odlučujuće operacije zavisi od tačnosti i brzine njenog izvršenja.

4. Ako za pripremu navedenih uslova bude potrebno više vremena za izradu prelaza, rok se može pomeriti ali najdalje do 24. oktobra.

5. Postavljanje pontonskog mosta kod Nižnjeg Rogačika ima značaj dopunskog prelaza za 2. konjičku armiju u slučaju da kod Nikopolja to ne uspe. Zato je 6. armiji dat obavezan zadatak da pošto-poto postavi most.

6. Prebacivanje Vaše armije na Kahovku nije poželjno, jer, osim tehničkih teškoća, tu iskršava i pitanje objedinjavanja Vaše armije sa 1. konjičkom armijom. Što se tiče Vašeg prebacivanja na levu obalu preko Jekaterinoslava, to iako obezbeđuje uspeh ipak ne pruža odlučujući rezultat jer osnovni zadatak predstojeće opšte operacije nije samo razbijanje glavnine neprijatelja, nego i potpuno onemogućavanje povlačenja njegovih jedinica na Krim. Takav zadatak ne bi mogla da izvrši Vaša Konjička armija. Usled svega izложенog na Vas i Vašu armiju pada sva odgovornost za uspeh pripremne operacije.

7. Odeću za pešadiju šaljemo danas.

8. Usled nedostatka starešinskog kadra sve borbene delove 13. divizije svedite u jednu brigadu. To će povećati broj bajoneta i zgasnuti starešinski kadar u njima. 85. brigadu uključite u diviziju kao drugu brigadu. Za komandanta 3. divizije postavljam druga Melikova, ranijeg komandanta 13. divizije.

9. Pošto Vi ističete slabost jedinica 3. divizije, za operacije kod Nikopolja koristite jedinice 46. divizije. Osmatranje rejona Kičkas treba da vrše konjičke jedinice a sve snage 46. divizije prebaciti u region Nikopolja.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

DIREKTIVA KOMANDANTU OBALSKE ODBRANE DRUGU PINI, KOMANDANTU 6. ARMije

Br. 0193/s, 583/op

Harkov

21. oktobar 1920. god.

Da bi se pomorska odbrana crnomorske obale koncentrisala u jednim rukama za najbolje rešavanje zadatka, Vrhovni komandant je naredio da se u sastavu Južnog fronta oformi jedinstven Primorski utvrđeni rejon potčinjen Revolucionarnom vojnom sovjetu Južnog fronta. U tom cilju:

Prvo. Komandant obalske odbrane drug Pini postavlja se za komandanta utvrđenog rejona i potčinjava se Revolucionarnom vojnom sovjetu Južnog fronta.

Drugo. Po prijemu ovoga, komandant utvrđenog rejona drug Pini preuzima odgovornost za odbranu, izviđanje i osmatranje crnomorske obale. Naše učvršćivanje obale izvesti preduzimanjem najodlučnijih mera.

Treće. Između Južnog i Jugozapadnog fronta je ustanovljena sledeća granična linija: Tiraspolj, Voznesensk, Pomoćna, Horol, Gadač, Lebedin, Obojanj, Ržava — sve tačke, sem Pomoćne, za Južni front uključno. Pomoćna će pripadati obema frontovima. Između utvrđenog rejona i 6. armije odredujem sledeću graničnu liniju: Kasperovo, Zaselje, Peski na reci Ingul, sve uključno za 6. armiju. Severnu granicu Primorskog utvrđenog rejona predložiće drug Pini na odobrenje.

Cetvrtto. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

ZAPOVEST KOMANDANTU 13. ARMije I KOMANDANTU USTANIČKE ARMije MAHNOU

Br. 0191/s, 581/op

Harkov

21. oktobar 1920. god.

Niz podataka govori o tome da se glavnina neprijatelja povlači u rejon Aleksandrovska, Pologi i dalje na melitopolske položaje. Pregrupisavanje prikrivaju zaštitnice.

Naređujem da se ovi podaci provere isturanjem napred prethodnica i dubokim izviđanjem da se razbijaju zaštitnice neprijatelja i da mu se spreči pregrupisavanje, u kom cilju:

Prvo. Komandant 13. armije odmah će isturiti svoje prednje jedinice na liniju Hristoforovka, r. Jangur, Novouspenovka, Prijut, r. Kobiljna, st. Rozovka, Temrjuk, st. Starodubovska, r. Berda, st. Petrovska. Ka jugu i zapadu od ove linije nastaviti duboko izviđanje. U zoru 22. oktobra jedinice 23. streljačke divizije sa grupom oklopnih vozova krenuće u napad opštim pravcem na Slavgorod sa zadatkom da razbiju zaštitnicu neprijatelja u rejonu Slavgorod, Novogupulovka.

Drugo. Komandantu Ustaničke armije. — U noći 21/22. oktobra krenuti usiljenim maršem iz rejona koncentracije, zaobići gore navedenu grupu neprijatelja sa istočne strane opštim pravcem na Jaucevo, Sorićevka, preseći put oklopnim vozovima neprijatelja i razbiti ga udarom u pozadinu. Dalje nastaviti izvršenje zadatka prema mojoj direktivi br. 0190/s, 580/op.⁸¹

Treće. Ferganski internacionalni konjički puk, koji odlazi na st. Sineljnikovo, privremeno stavljati pod komandu komandanta 23. divizije.

Cetvrti. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 2. KONJIČKE I 6. ARMIJE

Br. 0226/s, 644/op

23. oktobar 1920. 17 čas. 30'

Prvo. Pošto je otpočelo delimično povlačenje neprijatelja iz rejona Aleksandrovska i, u isto vreme, koncentracija njegovih znatnih rezervi u Melitopoljskom rejonu i zapadno od njega, nije isključena mogućnost novog napada neprijatelja na kahovski mostobran. Naređujem 6. armiji da bude budna, naročito u rejonu kahovskog mostobrana, i uvek spremna da odbije mogući napad.

Drugo. Napominjem još jednom da je potrebno dobro pripremiti zauzimanje mostobrana kod Nikopolja i kod Njiž. Rogačika. Uređenje prelaza i posedanje mostobrana početi izjutra 26. oktobra...

Treće. Za slučaj ako budemo morali uputiti 2. konjičku armiju ka kahovskim prelazima, naređujem: konjičke jedinice 2. armije koncentrisati u rejonu Marjansko, Grušovka — uveče 25. oktobra.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0230/s, 673/op

24. oktobar 1920. 2 časa 30 min.

Neprijatelj budno pazi na mesta naših mogućih prelaza preko Dnjepra. Na aleksandrovskom pravcu jedinice 23. divizije i Ustaničke armije koje su 22. oktobra prešle u napad razbile su zaslon neprija-

telja, pri čemu je zarobljen skoro čitav 4. drozdovski puk — oko 4.000 ljudi. 23. oktobra zauzeli smo grad Aleksandrovsk.

Na frontu 13. armije zaštitnice neprijatelja grupisane su: 2. i 3. dronska divizija na liniji Guljaj-Polje, Carekonstantinovka, Berestovo; 1. dronska divizija izgleda da je u rezervi u rejonu Orehov. Prema obaveštajnim podacima, glavne neprijateljske snage počele su povlačenje pozadi utvrđenih položaja po liniji Mihajlovka, Melitopolj i koncentrišu se u rejonu Serogozzi, Menčekur, Melitopolj. Nije isključena mogućnost da će neprijatelj udariti na kahovski mostobran sa ciljem da omete naše pripreme za napad sa tog mostobrana.

U dopunu moje direkutive br. 163/s, 507/op, 92/š

N a r e đ u j e m :

Prvo. Komandantu 6. armije — u toku noći 25/26. oktobra postaviti pontonski most preko Dnjepra kod Njiž. Rogačika i ovladati mostobranom koji bi ga štitio. I dalje nastaviti budnu odbranu kahovskog mostobrana, imajući na umu mogućnost novog udara neprijatelja u ovom pravcu. Uveče 27. oktobra prikupiti na kahovskom mostobranu najmanje tri pešadijske divizije i jednu konjičku brigadu kao i jedinice namenjene osiguranju kahovskih prelaza. Biti u potpunoj gotovosti za odlučan napad izjutra 28. oktobra.

Drugo. Komandantu 2. konjičke armije — nastaviti energične pripreme za forsiranje Dnjepra u rejonu Nikopolja i odlučnim udarom u toku noći 25/26. oktobra postaviti most i stvoriti mostobran koji ga štiti. Dobro se učvrstiti na mostobranu imajući u vidu prelaz u opšti napad najkasnije 28. oktobra ujutru. Konjicu držati u rejonu Marjinsko, Grušovka.

Treće. Komandantu 4. armije — nastaviti energično gonjenje razbijenih zaštitnica neprijatelja i najkasnije 27. oktobra izbiti na liniju Jančokrak, Ščerbatovka, Orehov isključno. Biti spremni za dalje silovito nastupanje izjutra 28. oktobra da bi se zauzeli utvrđeni položaji neprijatelja u rejonu Vasiljevka i Mihajlovka. Najmanje jednu diviziju držati u armijskoj rezervi pozadi levog krila armije.

Cetvrtto. Komandantu Ustaničke armije — nastaviti energično izvrsavanje ranije postavljenog zadatka i, krećući se u pravcu Orehov, B. Tokmak, Melitopolj, i dalje razbijati pozadinu neprijatelja (štabove, komore, vezu, železnice). Razoriti železničku prugu na sektoru Melitopolj, st. Saljkovo, i zauzeti Krimске prevlake po mogućnosti do 29. oktobra.

Peto. Komandantu 13. armije — izjutra 25. oktobra preći u napad, razbiti jedinice Donskog korpusa neprijatelja i najkasnije 27. oktobra izbiti na liniju Orehov, Pologi, Verhnjetokmak, Nogajsk. Armijsku konjicu držati koncentrisanu na desnom krilu armije i koristiti je za udare u bok i u pozadinu pojedinih grupa neprijatelja na pravcu Guljaj-Polje, Belogorje, Verbovo, Očeretovatij. Po izbijanju armije na određenu liniju, 42. pešadijsku diviziju staviti na raspolažanje komandantu 4. armije. Armija da bude spremna za odlučan napad izjutra 28. oktobra.

Šesto. Komandantu 1. konjičke armije — uveče 27. oktobra skoncentrisati armiju u blizini kahovskih prelaza, najdalje pola dana marša od

njih. Preduzeti naročite mere za obezbeđenje tajnosti premeštanja i koncentracije. U rejonu razmeštaja zauzeti sela u saglasnosti sa komandantom 6. armije. Uspostaviti sigurnu vezu sa mnom.

Sedmo. Određujem granične linije: između primorskog utvrđenog rejona i 6. armije — po starom; između 6. armije i 2. konjičke armije — predašnja; između 4. i 13. armije — predašnja, a kad se izbije na liniju Orehov, Pologi, onda — st. Meževa, Guljaj-Polje, Verhovo, st. Fjodorovka.

Osmo. O prijemu i o naređenju izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 130

Slavjansk

25. oktobar 1920. god.

Izdao sam zapovest za početak opštег napada na Vrangela. Republika i Vrhovna komanda učinile su sve što su mogle za obezbeđenje našeg uspeha. Prikupljeno je dovoljno snaga za uništenje neprijatelja. Pošto je pretrpeo niz neuspeha u poslednjim borbama, neprijatelj je slomljen i, osećajući svoju propast, ponovo je spreman da se zavuče u Krim. Naš zadatak je — preduhitriti njegovo povlačenje složnim, brzim udarom svih armija fronta. Treba razbiti njegovu živu silu i na leđima belogardejaca koji beže upasti na Krim.

Kampanja se može okončati jednim udarom — to je naš dug u odnosu na čitavu zemlju i na nas same. Nećemo dozvoliti da se kampanja nastavi i zimi. Crveni borci fronta! Za nas je nastupio čas poslednjeg i odlučnog boja. Odsad nema odstupanja, svaki mora do kraja izvršiti svoju dužnost.

Napred na neprijatelja!

Neka nestane poslednje žarište kontrarevolucije i neka živi naša pobedonosna radničko-seljačka Republika!

Komandant Južnog fronta — *Frunze*

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Gusev*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU I CENTRALNOM KOMITETU RUSKE KOMUNISTIČKE PARTIJE(b)

Br. 001/pš

Apostolovo

26. oktobar 1920. god.

Sad sam izdao konačnu zapovest za opšti napad. Odlučujući dani biće 30. i 31. oktobar i 1. novembar. Ne sumnjam u slom glavnih neprijateljevih snaga. On neće stići da se povuče preko prevlaka pre našeg udara. Da zauzmemo prevlake odmah naše šanse nisu veće od 1 prema 100. U toku noći 25/26. oktobra održao sam savetovanje sa komandan-tima i revolucionarnim vojnim sovjetima 6, 2. i 1. armije. Konstatovana je puna saglasnost i uzajamno razumevanje. Naročito u odnosu na Revo-

lucionarni vojni sovjet 1. armije i na celu 1. konjičku armiju nemam nikakvih sumnji da njihov zadatak neće biti do kraja izvršen. Svi su se razišli u najboljem raspoloženju. Date su odgovarajuće direktive u pogledu Mahnoa.

Danas u 20 časova polazim za Harkov.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Apostolovo

26. oktobar 1920. 17 čas. 00 min.

Na aleksandrovskom, volnovahskom i mariupolskom pravcu neprijatelj nastavlja povlačenje na liniju melitopoljskih utvrđenih položaja. U rejonu Rubanovka, Verhnij Rogačik, B. Belozjorka, Vesjoloje primećena je glavnina 1. armijskog korpusa, koja je prebačena sa aleksandrovskog sektora.

Ispred fronta 13. armije bilo je otkriveno prisustvo jedinica neprijateljskog Donskog korpusa.

Ispred fronta 6. armije grupisanje neprijateljskih snaga je kao i pre, samo što su tenkovi, oklopna kola i delimično teška artiljerija neprijatelja povučeni u Armjanski Bazar.

Može se prepostaviti da je neprijatelj počeo opšte povlačenje na Krim pod zaštitom manevarskih zaštitnika.

Jedinice 4. i 13. armije nastavile su nastupanje prema mojoj direktivi br. 0230/s, 673/op i oko 12 časova 26. oktobra zauzeli smo liniju Novo-Grigorjevsko — Omeljnik — Bogatij — Pologi — Konskije Razdori — Beljmanka — Berestovo — Novospasko.

Jedinice 2. konjičke i 6. armije u zoru 26. oktobra počele su prelaz u rejonu Nikopolj — Nižnji Rogačik; ovo poslednje mesto je zauzeto i ima zarobljenika.

Jedinice 1. konjičke armije uveče 27. oktobra koncentrišu se u rejonu Berislavlja.

Jedinicama fronta postavljam zadatak:

Po svaku cenu spriječiti povlačenje neprijatelja na Krim i uskladenim koncentričnim napadom svih armija uništiti glavninu njegovih snaga, koje se grapišu severno i severoistočno od prevlaka, preseći puteve njenog povlačenja na Krim i na ledima neprijatelja ovladati prevlakama.

Za izvršenje ovoga naređujem:

1. Komandantu 13. i 4. armije — nastaviti energično nastupanje prema zapadu i jugozapadu, razbijati zaštitnice neprijatelja i ne dozvoliti mu da izgubi kontakt s nama.

Komandantu 13. armije — posle razbijanja Donskog korpusa, najkasnije 30. oktobra, zauzeti melitopoljske utvrđene položaje na odseku Melitopolj — st. Fjodorovka. Konjicu armije koristiti za najenergičnije gonjenje neprijatelja u slučaju njegovog poraza i povlačenja.

Komandantu 4. armije — pošto složnim udarom probije liniju utvrđenih položaja u rejonu Rejhensfeljd — Mihajlovka — Orljansk, neka najkasnije 30. oktobra zauzme liniju M. Belozerka — Timoševka — st.

Fjodorovka. Na liniji Balki — Belozerka uhvatiti vezu sa jedinicama 2. konjičke armije. Obratiti naročitu pažnju na osiguranje svog levog boka i u tom cilju držati pozadi levog krila najmanje jednu diviziju u rezervi. Za probaj utvrđenih položaja koristiti u punoj meri oklopne jedinice i avijaciju.

2. Komandantu 2. konjičke armije — pošto zauzme i utvrdi mostobran B. Znamenka — Dnjeprovka — Jelizavetovka, držati ga po svaku cenu. Ujutru 29. oktobra preći u energičan napad na Serogozi — Kalašinska i zajedno sa 6. i 1. konjičkom armijom opkoliti i uništiti glavninu neprijateljskih snaga koje se grupišu u tom rejonu.

3. Komandantu 6. armije — pošto zauzme i učvrsti mostobran u rejonu Nižnji-Rogačik — Karajdubina sigurno obezbediti ovde, kao i kod Kahovke, naš polazni položaj od pokušaja neprijateljskih napada. Ujutru 28. oktobra glavninom armije preći u odlučan napad prema jugu i razbiti jedinice 2. armijskog korpusa neprijatelja. Udarnu grupu obezbediti najmanje sa jednom divizijom, isturenom na liniju Dmitrijevka — Konstantinovka — Gornostajevka. Konjicu armije brzo uputiti na Čaplinku, u pozadinu neprijatelja, da mu preseče put za povlačenje i da na njegovim leđima upadne u Perekop. U rezervi imati najmanje jednu deviziju. 29. oktobra levim krilom armije zajedno sa 2. konjičkom armijom preći u odlučan napad na Rubanovku — Serogozi uništavajući neprijatelja koji se povlači od Nikopolja i obezbeđujući rejd 1. konjičke armije.

4. U slučaju ako se uoči opšte povlačenje neprijatelja na frontu 2. konjičke armije i na levom krilu 6. armije, komandanti ovih armija krećuće u odlučan napad ne vezujući sebe datim rokom (29. X) sa glavnim ciljem da se neprijatelju onemogući bekstvo ispred naših udara.

5. Komandantu 1. konjičke armije — pošto završi prelaz preko Dnjepra kod Kahovke u toku noći 27/28. oktobra, usiljenim maršem izbiti 29. oktobra na front Askanija-Nova — Gromovka, odseći neprijatelju put za prevlake i odlučnim napadom s juga od Agajman — Serogozi zajedno sa 2. konjičkom i 6. armijom okružiti i uništiti neprijateljske glavne snage.

Imati u vidu da se, ako bude potrebno, udarom na Čaplinku sadejstvuje konjici 6. armije u razbijanju neprijateljske pozadine. Posebno izdvojenim bočnim odredom preseći železničku prugu u rejonu Novo — Aleksejevke.

6. Da bi avijacija efikasnije sadejstvovala u napadu, objediniti rukovodstvo celokupnom avijacijom 6. i 1. armije na čelu sa starešinom koga bude odredio moj zamenik.

7. U slučaju da ne uspe zauzimanje Perekopa iz pokreta, komandant 6. armije odmah će pristupiti artiljerijskoj i inžinjerijskoj pripremi napada na prevlaku.

8. Granične linije:

a) između 2. konjičke i 6. armije — Mihaelburg, Verhnji Rogačik, poštanska stanica Serogozi, za 2. konjičku armiju sve uključno;

b) između 2. i 4. armije — Balki, Menčekur, Kalašinska, Kalga, sve za 2. konjičku uključno;

c) između 4. i 13. armije — bez promene.

9. O prijemu zapovesti hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA NARODNIH KOMESARA
LENJINU I CENTRALNOM KOMITETU RUSKE KOMUNISTIČKE
PARTIJE (b)

Br. 44/š, 154/op

Harkov

29. oktobar 1920. god.

Napad armija fronta se uspešno razvija. Do 12 časova 29. oktobra mi smo uopšte uzev napali i razbili sve neprijateljske pešadijske divizije, čiji su nam brojevi poznati, sem jedne Drozdovske divizije. Zasada je ostala poštēđena još njegova osnovna konjička masa, za koju pretpostavljamo da se koncentriše u rejonu Serogozi, Vesjolo. 30 — 31. oktobra treba da se odigraju odlučni bojevi sa ovom poslednjom snagom neprijatelja, sem ako ona već sada brzo ne utekne za Salkovo. Putevi povlačenja prema Perekopu su presečeni i neprijatelju ostaje samo jedan put prema Salkovu. Smatram da je bitka severno od prevlaka već rešena u našu korist. Izdao sam naređenja za izvršenje drugog i poslednjeg zadataka fronta — osvajanje Krimskog poluostrva.

Ako i ne postoji baš mnogo šansi da zauzmem Perekop u jednom naletu, ipak ćemo u svakom slučaju obavezno pokušati, jer postoji dovoljno mogućnosti, da pređemo preko Sivaša gazom ili na splavovima, koristeći paniku neprijatelja, koja će nastati usled razbijanja njegovih glavnih snaga. U svakom slučaju, sve će biti učinjeno za izvršenje zadataka u najkraćem roku.

Frunze

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 168

Harkov

29. oktobar 1920. god.

Obuka vojničkog i starešinskog sastava artiljerijskih jedinica fronta, a to se naročito odnosi na mlađe kadrove, treba da bude uvek u centru pažnje rukovodilaca svih stepena i zato, povremeno, kada su jedinice u rezervi ili na odmoru, a takođe u svim novoformljenim artiljerijskim jedinicama, na artiljerijskim kursevima i u artiljerijskim školama moraju se izvoditi zanimanja i vršiti kontrola artiljerijskih jedinica u pogledu njihove uvežbanosti i spremnosti za borbena dejstva, proveravati znanje priprema starešinskog sastava uključno do komandira baterije i uvežbanosti baterija i diviziona za borbu po sledećem programu:

A. Proveravanje stepena uvežbanosti pojedinih baterija i diviziona sa izlaskom u punom sastavu u polje (sa svima specijalističkim komandama) — artiljerijsko izviđanje, postavljanje baterija na položaj, izrada i maskiranje položaja i osmatračica, uspostavljanje telefonske i drugih vrsta veze (signalizacija, zastavice i lanac za usmeni prenos »trkači») kao i rad specijalističkih komandi u pripremanju podataka za otvaranje vatre i vođenje samog boja.

Opšti i obavezni uslov je učešće aviodreda u određenim zanimanjima avio-vazdušnih odreda za zajedničko rešavanje specijalnih artiljerijskih zadataka.

Primedba: Svaki artiljerac, nalazeći se kao jedan od brojeva u sastavu posluge kod oruđa, treba dobro da poznaje:

- 1) rad kod oruđa i namenu glavnih delova oruđa i municije;
- 2) održavanje oruđa, lafeta i kare i način slaganja rezervnih delova i šančanog alata;
- 3) teoretski i praktično nišanske sprave i njihovu rektifikaciju;
- 4) metode brzog navođenja oruđa na cilj;
- 5) brzo i pravilno obrazovati paralelni snop po bilo kom oruđu u bateriji;
- 6) izgradnju zaklona za svoja oruđa i poslugu od neprijateljskih zrna i maskiranje od osmatranja neprijatelja iz vazduha i sa zemlje.

B. Provera spremnosti baterija za brz izlazak na položaj i gotovosti za otvaranje vatre, uz obavezan uslov da komandir baterije izlazi napred sa minimalnim brojem izviđača i telefonista (2 izviđača, 2 telefonista na konjima sa kalemima žice utvrđenim za sedla i 2 konjovoca) za brzo izviđanje, rekognosciranje položaja i pripremu podataka za otvaranje vatre i pod uslovom da baterija prođe odstojanje od 1 do 1,5 kilometra različitim brzinama.

Ove vežbe su naročito potrebne konjičkim baterijama naših konjičkih armija.

Slična zanimanja, osim pripreme baterija za borbu, pokazaće i pripremljenost i stanje konja za rad što za artiljeriju predstavlja jedan od najvažnijih uslova borbene sposobnosti.

C. Proveravanje pripremljenosti starešinskog kadra, treba da se sa stoji u sledećem:

1. u proveravanju poznavanja i održavanja oruđa, opreme i municije, proveravanju poznavanja upotrebe u toku gađanja najvažnijih artiljerijskih instrumenata (busole Mihajlovske, daljinomera, dogleda sa mrežom, poljskog telefona itd.);

2. u rešavanju artiljerijskih zadataka na zemljištu sa instrumen tima ili bez njih, korišćenjem poljskih tablica gađanja;

3. u proveravanju poznavanja dužnosti u ulogama komandira voda, pomoćnika i najzad komandira baterije;

4. u vežbanju u očiglednom gađanju uz celishodno korišćenje »Pravila gađanja«, u različitim slučajevima savremenog boja uz praktično usvajanje nekih najvažnijih osnovnih pojmoveva kao što su: srednja putanje zrna, srednja tačka pogotka i eksplozije, verovatnoča pogađanja i verovatno rasturanje zrna, rukovanje instrumentima i nišanskim spravama, korektura vatre i visine eksplozije zrna itd.;

5. U vežbanju u svim vrstama gađanja: rušenje žičanih prepreka, gađanje vazdušnih ciljeva, tenkova i oklopnih kola i najzad poznavanje gađanja municijom sa otrovnim i zagušljivim punjenjem.

Sva ova znanja potrebna su nižem starešinskom sastavu da bi pravilno shvatio svoje dužnosti u borbi kad se nađe u situaciji za otvaranje vatre sa otkrivenog, maskiranog ili prikrivenog položaja, sa instrumen tima ili bez njih i da bi mogao ispoljiti u svemu ličnu snalažljivost i inicijativu.

Sva napred navedena uputstva za izvođenje zanimanja u artiljerijskim jedinicama treba usvojiti i stalno se usavršavati, ne zaboravljajući da se samo artiljerac koji stalno uči može smatrati pravim artiljercem — stručnjakom.

Gornji program zanimanja u artiljerijskim jedinicama objavljujem radi korišćenja.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE I 6. ARMije

Br. 266/s, 814/op

Harkov

29. oktobar 1920. god.

Glavnina neprijateljskih snaga nesumnjivo je već razbijena. Ovih dana naše armije izvršiće, bez sumnje, postavljene im zadatke za uništenje neprijateljske žive sile severno i severoistočno od prevlake. Pored ovih važnih zadataka armijama fronta predstoji još jedan, ne manje važan — da odmah zauzmu Krim. Razbijanje neprijateljskih snaga i panika koja je time stvorena u njegovoj pozadini pružaju nadu da će i ovaj zadatak biti izvršen u najkraćem roku. U tom cilju n a r e d u j e m :

Prvo. Komandantu 1. konjičke armije — brzim pokretom konjice na istok da zauzme naletom Geničesk, Saljkovo, imajući u vidu da je to još jedini mogući pravac za povlačenje neprijatelja, težeći da istovremeno ovlada Saljkovskom i Arbatskom prevlakom i da upadne u Krim.

Drugo. Komandantu 6. armije — u slučaju ako zauzimanje Perekopske prevlake iz naleta ne uspe, pristupiti na tom sektoru pripremi za sistematski inžinjerijski i artiljerijski napad. Uporedo s tim, odmah zaposesti svu severnu obalu zaliva Sivaša, izvršiti rekognosciranje postojećih gazova i, koristeći sva lokalna sredstva, bez odlaganja preći na njegovu južnu obalu i zauzeti rejon prevlaka.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE LENJINU

Br. 45

Harkov

30. oktobar 1920. god.

U vezi s Vašim br. 430/Š⁸² izveštavam: Vaše negodovanje u vezi sa optimističkim tonom mog telegraema posledica je pogrešnog shvatanja sústine glavnog zadatka koji je sada pred armijama fronta. Ona se sastoji u tome da se uništi glavnina neprijateljskih snaga koncentrisanih severno i severoistočno od Prevlaka u Severnoj Tavriji. Brzo zauzimanje Perekopske prevlake predstavlja samo jedan deo navedenog zadatka, koji bi bio svakako najidealniji završetak operacije. Što se tiče osnovnog zadatka današnjeg dana u tom pogledu stvari ne samo da nisu veoma rđave, nego sasvim sigurno se mogu smatrati dobrim. Ako 1. konjička bude izvršila svoj zadataka, a za to ima veoma mnogo izgleda, onda će krajem sutrašnjeg dana sva elita armije Vrangela biti okružena sa sviju strana i uništena. Tek posle toga možemo da se bacimo na prevlake većim snagama i da ih forsiramo sa velikim izgledima na uspeh. Zadatak da se Perekop

zauzme naletom u ovom momentu, koji sam postavio 6. armiji, kako sam već izvestio, može i da ne uspe. Ali ponavljam, kao dopunu mojoj jučerašnjoj depeši, da ćemo posle razbijanja glavnih snaga Vrangela, imati mnogo više izgleda na uspešno forsiranje prevlaka i pre inžinjerijsko-artiljerijskog napada. U ovom pogledu najhitnije se preduzimaju sve potrebne mere, bez obzira na to da li će se Krim možda osvojiti i na brži način.

Uveravam Vas da će front učiniti sve, da bude obezbeđen brži i siguran uspeh. Nadam se da ću Vas i Republiku u najskorije dane obradovati veštu o našoj odlučnoj pobedi.

Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE, 2. KONJIČKE I 6. ARMIIJE

Br. 407/op

30. oktobar 1920. god.

U vezi sa predstojećim borbama u rejonu Perekop, Geničesk predlažem da se odmah objedine sve borbene jedinice avio-odreda 6, 1. konjičke i 2. konjičke armije koji preletanjem da se skoncentrišu u rejonu Čorna Dolina, Askanija Nova, prema situaciji.

Za komandanta avio-grupe postavljam crvenog vojnog pilota Buoba, koji neka odmah preuzeće dužnost komandanta avio-grupe.

Zadatak avio-grupe: izviđanje, fotografisanje, grupisanje i grupno bombardovanje utvrđenih položaja u rejonu Perekop, Geničesk.

Komandanti 6, 1. konjičke i 2. konjičke armije odrediće za potrebe prebacivanja i veze avio-grupa zaprežna i automobilска transportna sredstva.

Komandant avio-grupe izveštavaće o toku koncentracije i o borbenim dejstvima komandante 6, 1. konjičke, 2. konjičke armije, Operativnu upravu fronta, načelnika avijacije fronta i načelnika vazduhoplovstva Republike.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4, 6, 13. I 1. I 2. KONJIČKE ARMIIJE

Br. 0268/s, 821/op

30. oktobar 1920. god.

29. oktobra naše jedinice su izbile na liniju Čalbasi, Čaplinka, V. Rogačik, B. Belozerka, Balki, Vasiljevka, Moločna, Varvarovka, Astrahanka. Imamo plena i zarobljenika. Uništeni su skoro potpuno neki puškovi Markovske, Kornilovske i 3. pešadijske divizije neprijatelja. U pravcu M. Belozerka neprijatelj je 29. oktobra pružao znatan otpor našem napadu. 30. oktobra treba očekivati koncentraciju neprijateljskih glavnih snaga, naročito konjice, u rejonu Serogozzi, Kalašinska, B. Utlijug.

N a r e d u j e m :

1. Komandantima 1. i 2. konjičke i 6. armije — da sa svom energijom nastave izvršavanje postavljenih zadataka. 30. oktobra komandant 2. konjičke armije krenuće što brže može konjičku masu u južnom pravcu na liniju Agajman — Danilovka i na r. B. Utlijug uhvatiti vezu sa jedinicama 1. konjičke armije.

2. U 24 časa 30. oktobra komandant 2. konjičke armije predaće 3. i 46. pešadijsku diviziju u sastav 4. armije.

3. Komandantima 4. i 13. armije — da bez zaustavljanja nastave gonjenje razbijenog neprijatelja i glavninom armija da izbjiju uveče 1. novembra na liniju — poštanska stanica Serogozi, Ivanovka, Petrovsko, st. Juricino, Belgrad. Konjica i prednji pešadijski delovi da neprestano gone neprijatelja i na njegovim ledima da upadnu na Čongarsko poluostrvo i na Arabatsku prevlaku.

4. Određujem granične linije: između 6. i 4. armije od 24 časa 30. oktobra — Novo-Voroncovka, Ver. Rogaćik, Nazarenko, Novo-Troicko, sve uključno za 4. armiju. Između 4. i 13. armije — st. Fjodorovka, Anovka, zaselak Adama, sve uključno za 13. armiju.

5. Po izlasku 4. i 13. armije na liniju Serogozi, Petrovskoje, Belgrad izdvojiti u rezervu fronta: iz 4. armije — kombinovanu diviziju u rejon Mihajlovke, st. Prišib, Fridrihfeljd, a iz 13. armije — jednu streljačku diviziju u rejonu Melitopolj. Veza preko odgovarajućih štabova armija.

6. O prijemu i o naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

TELEGRAM KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0277/s, 848/op

Harkov

30. oktobar 1920. god.

Skrećem Vam pažnju na nepostojanje potrebne energije i odlučnosti u dejstvima Vaše konjice. Umesto da se, kao što sam naredio, prikupljena u jedinstvenu udarnu masu silovito baci u rejon Serogozi, Kalašinska, njen glavni deo je čitav dan 30. oktobra proveo pasivno u rejonu B. Be-lozerka odbijajući napad dva neprijateljska konjička puka, koji su, sasvim sigurno, štilili povlačenje glavnine. Ova neoprostiva neaktivnost bila je razlog što 1. konjička armija nije dobila pomoć na vreme te je bila pri-nuđena da u rejonu Agajman vodi borbu sa glavninom neprijateljske konjice, bez odlučujućeg rezultata.

Naređujem da odmah svim snagama poverene Vam konjice udarite opštim pravcem prema Ivanovki, oko 21 kilometar severo-istočno od Agajmana. Zahtevam da to bude izvršeno najkasnije uveče 31. oktobra.

O izdatom naređenju izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE I 6. ARMije

Br. 0278/s, 849/op

Harkov

30. oktobar 1920. god.

Jedinice 2. konjičke i 13. armije izbile su uveče 30. oktobra na liniju V. Rogačik, B. i M. Belozerka, Timaševka, st. Fjodorovka i g. Melitopolj.

Komandantu 2. konjičke armije naređeno je da u zoru 31. oktobra udari svim konjičkim snagama opštim pravcem prema Ivanovki u cilju sadejstva sa 6. i 1. konjičkom armijom. Komandantu 13. armije naređeno je da baci konjičku grupu druga Kaširina⁸³ u siloviti napad na Saljkovo. Komandant 6. armije da se priprema za juriš na Perekopske položaje uz istovremeni prelaz Sivaša na mestima gde je gazan. Juriš da bude po noći. Centar i levo krilo armije da najenergičnije nastupaju ne dozvoljavajući neprijatelju da se izvuče ispod udara i da se povuče ka Saljkovu. Komandant 1. konjičke armije, pošto prikupi sve snage u udarnu masu, da pošto-poto preseće put za povlačenje neprijatelja prema Saljkovu radi njegovog uništenja.

Komandant Južnog fronta — Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4. I 13. ARMije

Br. 0279/s, 850/op

Harkov

30. oktobar 1920. god.

Potisnut na svim sektorima fronta, neprijatelj hitno odstupa prema Saljkovu težeći da se probije kroz 1. konjičku armiju, koja mu preprečava put. Njegova glavnina se večeras verovatno nalazi u rejonu Serogozzi, Kalašinska, Mihajlovka, Ivanovka. Potrebno je sprečiti probor ovih snaga ka Saljkovu i zato n a r e d u j e m :

Komandantu 4. armije — da nastavi energično nadiranje napred danju i noću, koristeći sva mesna sredstva i ne vezujući sebe ni rokovima ni granicama direktive br. 0268/sek/821/op.

Komandantu 13. armije — nastavljući silovito kretanje pešadije uputiti konjicu u rejd i bez zadržavanja u borbama sa zaštitnicama neprijatelja koje su ispred fronta armije, da bi 31. oktobra stigla u rejon Petrovskoje, zaselak Adama. Od uspeha izvršenja ovog zadatka zavisi izvršenje osnovnog zadatka armije.

Komandant Južnog fronta — Frunze

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4, 6. I 13. ARMije

Br. 310/s, 926/op

2. novembar 1920. god.

N a r e d u j e m :

Prvo. Komandantu 13. armije — u 24 časa 5. novembra predati 4. armiji 2. streljačku diviziju, 7. konjičku diviziju i Konjički korpus druga Kaširina. Ostale jedinice armije u isto vreme staviti u rezervu fronta u

rejon Nadeždina, oko 10 kilometara istočno od ušća r. Moločna, Voznesenska, Varvarovka, Fridensdorf, Marijentalj, Manuilovka. Osmatrati obalu Azovskog mora na sektoru od jezera Moločno do Kosa Belosarajska. Koristiti vreme dok su jedinice armije u rezervi za hitno sređivanje istih izvođenjem pojačanih taktičkih zanimanja na zemljištu. Srediti armijsku pozadinu i pružiti potpunu pomoć građanskim vlastima.

Drugo. Od 24 časa 5. novembra određujem granične linije: između 6. i 4. armije — Džava, oko 10 kilometara severozapadno od st. Taganaš, Novo-Troicko, Niž. Serogozi, Uškalka, r. Buzuluk, Adamovka, oko 7 kilometara jugoistočno od st. Božedarovka, Konstantinograd, sve uključno za 4. armiju. Između 4. i 13. armije — jezero Moločno, r. Moločna, uše r. Arab, st. Novokarlovka, st. Čaplino, sve uključno za 4. armiju.

Treće. Komandantu 13. armije — od 24 časa 5. novembra predati partizansku armiju Mahnoa 4. armiji i potčiniti je komandantu armije u operativnom smislu.

Četvrti. O prijemu i o izdatim naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smiglia*

TELEGRAM KOMANDANTU RATNE MORNARICE

Br. 315/s, 952/op

Harkov

3. novembar 1920. god.

U vezi s našim približavanjem krimskim prevlakama molim da se Azovska flotila sa plovećim baterijama pripremi za prelaz 7. novembra u rejon Geničeska⁸⁴. Za obezbeđenje boravka flotile i dalje njenog rada u ovom rejonu potrebno je odmah organizovati postavljanje artiljerijskih oruđa na otoku Burjučij kao i postavljanje mina, koje bi sprečavale neprijatelju prilaz sa morske strane prema Geničesku. Minske prepreke treba da nam obezbede slobodnu plovidbu duž Arabatske prevlake sve do rejona preko puta sela Čorni Koš. Molim za izveštaj o preduzetim merama.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 318/s, 955/op

Harkov

4. novembar 1920. god

Inspektor artiljerije Južnog fronta drug Radkevič, koga sam poslao na front za rekognosciranje i raščišćavanje pitanja korišćenja teške artiljerije za forsiranje krimskih prevlaka, javlja iz Kremenčuga da artiljerijski divizioni TAON-a, koji su već stigli u Kremenčug, ne mogu biti upućeni odmah na front iz sledećih razloga: *prvo* — crvenoarmejci su još uvek u letnjoj odeći, dok je napolju mraz 12 do 15 stepeni; *drugo* — do 15 odsto ljudstva u svim divizionima je boso; *treće* — vučne mašine ne-

maju goriva i maziva; četvrt — art. divizioni nisu obezbeđeni transportnim sredstvima; peto — u artiljerijskim divizionima nedostaje ljudstva i konja.

Molim da naredite da se artiljerijski divizioni TAON-a ne upućuju na front pre no što se potpuno dovedu u red, kako u pogledu snabdevenosti tako i u borbenom smislu. Zbog stanja u kome dolaze artiljerijski divizioni TAON-a, oni predstavljaju za Južni front više teret nego pomoći zato što zahtevaju puno briga za popunu i snabdevanje i to za račun borbenih artiljerijskih jedinica fronta, koje zbog toga postaju privremeno nesposobne za borbu.

Na osnovu svega toga morao sam opozvati moje naređenje za hitno upućivanje na front artiljerijskih diviziona TAON-a koji su stigli u Kremenčug a usled nedostatka goriva na železnici i vojnog parka, odložiti njihovo upućivanje do 6. novembra.

Uzimajući u obzir: *prvo*, potrebu za dalekometnom artiljerijom za gađanje u bok i u pozadinu krimskih utvrđenja; *drugo*, nedovoljnu dalekometnost i mali kalibar baterija TAON-a; *treće*, sporost prebacivanja pomorske artiljerije crnomorske obale, — molim za Vaše naređenje Mornarici da počne sa pripremama za prebacivanje, kako bi u momentu koji će se odrediti na osnovu rekognosciranja inspektora artiljerije Južnog fronta i stanja naših jedinica ovo prebacivanje i montiranje oruđa na ukazanim mestima bili izvršeni u najkraćem roku.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Gusev

DIREKTIVA JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0011/pš

st. Apostolovo

5. novembar 1920. 3 čas. 15 min.

Završena je prva etapa likvidacije Vrangela. Kombinovanim dejstvima svih armija fronta, zadatak opkoljavanja i uništavanja glavnine neprijatelja severno i severoistočno od krimskih prevlaka sjajno je izvršen. Neprijatelj je pretrpeo ogromne gubitke, zarobili smo oko 20 hiljada ljudi, zaplenili preko 100 topova, mnogo mitraljeza, oko 100 lokomotiva i 2.000 vagona i skoro svu komoru i ogromne rezerve raznog materijala, desetine hiljada topovskih zrna i milione komada pešadijske municije.

Samo neke jedinice neprijateljskih armija uspele su da se probiju na Krim preko Saljkovske prevlake a manja grupa se zaklonila pozadi Pereskopskog bedema. Mi držimo celu severnu obalu Sivaša. Hrabre jedinice 4. armije zajedno sa herojskom konjicom druga Budonog, pošto su se probile na Čongarski poluotok teže da na ledima neprijatelja koji se povlači ovladaju prelazima kod Čongarskog i Sivaškog mosta.

Naša Azovska flotila će najkasnije 9. novembra stići kod Geničeska radi sadejstva u konačnoj operaciji.

Dezorganizovan i demoralisan poslednjim porazom, neprijatelj se zaklonio pozadi prirodnih i veštački utvrđenih prevlaka, ali usled rastućeg ustaničkog pokreta u pozadini neće biti u stanju da se brzo oporavi i, ako budemo bez odlaganja i dalje napadali, neće biti kadar da nam pruži ozbiljan otpor.

Dajem zadatok armijama fronta — preko krimskih prevlaka odmah upasti na Krim i, nastupajući energično prema jugu, zauzeti sav poluotok i uništiti poslednje utocište kontrarevolucije.

U tom cilju n a r e d u j e m :

1. Komandantu 6. armije — po dobijanju ove direktive primiti pod svoju komandu u operativnom pogledu, Ustaničku armiju i najkasnije 8. novembra izvršiti prelaz na odsek Vladičirovka — Stroganovka — M. Kugaran i udariti u pozadinu perekopskih položaja, uz istovremeni udar sa fronta. Glavninom svojih snaga najkasnije 10. novembra zauzeti liniju Kopkari, Dželišaj, Jalantaš. Napadati odlučno, koncentrišući za udar velike snage. Dalji zadatok — razviti odlučan napad u pravcu Jevpatorija — Simferopolj — Sevastopolj.

Odmah po dobijanju naredenja prebaciti Ustaničku armiju na sektore M. Kugaran — Kat i uputiti je u pozadinu perekopskih utvrđenja opštim pravcem prema Djurmumu (na glavnom putu Perekop — Simferopolj). Izvršiti potrebno sadejstvo u snabdevanju ove armije municijom i sredstvima veze.

2. Komandantu 2. konjičke armije — po dobijanju ove direktive da se stavi na raspolaganje komandantu 6. armije u operativnom pogledu, da prikupi svoju konjicu u rejonu koji on bude odredio i da je hitno dovede u punu borbenu gotovost za dalji energičan napad prema Sevastopolju zajedno sa 6. armijom.

3. Komandantu 4. armije — da nastavi energično gonjenje neprijatelja težeći da na njegovim leđima upadne na Krim i da obezbedi mostobran na južnoj obali Gnilog mora. Da bude spreman da izjutra 8. novembra krene u odlučan napad pravcem Simferopolj — Feodosija. Predviđeti udar u bok i pozadinu neprijatelja i organizovanje prelaza pešadije i konjice preko Sivaša pod zaštitom flotile od Arabatske prevlake ka Džankoj Južn. preko puta ušća reke Salgir. Kombinovanu streljačku diviziju ostaviti u rezervi fronta u rejonu Geničeska.

4. Komandantu pomorskih snaga Crnog i Azovskog mora — najkasnije 9. novembra koncentrisati flotilu kod Geničeska sa zadatkom da obezbedi operaciju 4. armije sa pomorske strane i da sadejstvuje sa njom organizujući potrebne desante. U tom cilju, ne gubeći vreme, prikupiti u rejonu Geničeska potrebna sredstva za prelaz.

5. Komandantu 1. konjičke armije — hitno srediti konjicu i spremati se za prelaz preko Sivaša kod Čongarskog poluotoka pozadi pešadije 4. armije.

6. Komandantu 13. armije — do dobijanja specijalnog naredenja ostaviti 2. donsku pešadijsku diviziju u sadašnjem rejonu.

7. Čitavu operaciju forsiranja izvoditi koncentrisanim snagama i najenergičnije. Napad izvoditi po svaku cenu do uspešnog završetka jer u datim uslovima napad živom silom postaje najbrže i najbolje sredstvo za postizanje uspeha.

8. Pošto su pozadinske ustanove i komore pojedinih armija daleko zaostale, komandanti armija će susedima pomagati svojim raspoloživim rezervama u sredstvima.

9. Načelniku vojnog saobraćaja Južnog fronta — najkasnije 8. novembra završiti opravku pruge Aleksandrovsk — Saljkovo. Ubuduće sve armije će se bazirati na ovoj železničkoj liniji.

10. Granične linije:

- a) između 6. i 4. armije — Kir Ujšun — Karač — Simferopolj — sve za 6. armiju zaključno;
- b) između 4. i 13. armije — Melitopolj — st. Juricino — st. Rikovo — Geničesk — sve za 4. armiju zaključno.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU I PREDSEĐNIKU
SOVJETA ODBRANE LENJINU

Br. 002

st. Rikovo

6. novembar 1920. god.

Danas smo zajedno sa Smilgom stigli na st. Rikovo kod komandanta 4. armije. Energično se radi na pripremi forsiranja prevlaka. Posle posete 13. i 4. armije, opšti utisak je da, i pored značajnog poraza koji je neprijatelj pretrpeo, ipak veći deo njegove konjice i izvestan deo pešadije u njegovim osnovnim divizijama uspeo je da se spase delimično preko Čongarskog poluotoka a delimično preko Arabatske prevlake, gde je neoprostivom aljkavošću konjice Budonog ostao neporušen most preko Geničenskog moreuza.

Sad se obavljaju energične pripreme za forsiranje prevlaka. Rad strahovito koči veliko zaostajanje pozadine, odsutnost ne samo tenkova nego čak i teške divizijske artiljerije, koja je sva zaostala daleko pozadji, zatim spora opravka železničkih mostova, oskudica u gorivu, nedostatak hrane za prednje delove. Uslovi rada u takvoj situaciji su izvanredno teški. Usled svega toga, a takođe očekujući dolazak flote, bez koje se ne mogu ni zamisliti operacije našeg levog krila, moramo donekle usporavati početak operacije. Sada krećemo u štab 1, 2. i 6. armije radi upoznavanja uslova u rejonima razmeštaja njihovih jedinica. Ovih dana konačno će se odrediti vreme za početak operacije. Bez obzira na surova lišavanja koja podnose i, nedostatak smeštaja i snabdevanja, raspoloženje jedinica 4. armije i Konjičkog korpusa Kaširina je na visini.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Članovi Revolucionarnog vojnog sovjeta — Smilga,
Bela Kun

DIREKTIVA KOMANDANTIMA 1. KONJIČKE, 2. KONJIČKE,
4. I 6. ARMIJE

Br. 0029/pš

Askanija-Nova

8. novembar 1920. god.

Izjutra 8. novembra jedinice 154. brigade 52. divizije forsirale su Sivaš i izbile na Litovski poluotok, istočno od Armjanskog Bazara. Napad se razvija. U vezi sa stvorenom situacijom n a r e d u j e m :

Prvo. Komandantu 6. armije — energično i uporno razvijati postignuti uspehi i izbiti na liniju određenu mojom direktivom br. 0011/pš.

Drugo. Komandantu 2. konjičke armije — po dobijanju ovog naredenja prelaziti neposredno pod moju komandu. Jednu konjičku diviziju držite spremnu da se na prvi zahtev komandanta 6. armije uputi za razvijanje uspeha pešadije 6. armije. Sve ostale snage Konjičke armije hitno pripremiti za izvršavanje mog specijalnog naredenja.

Treće. Komandantu 4. armije — uz energičnu podršku celokupne avijacije fronta, koja se privremeno potičinjava vama, najkasnije u toku noći 10/11. novembra preći prevlaku Taganaš a dalje dejstvovati prema mojoj direktivi br. 0011/pš.

Četvrti. Komandantu 1. konjičke armije — ostati u sadašnjem rejonu i biti spremni svakog momenta krenuti na marš.

Peto. O dobijanju direkutive hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smilga*

DIREKTIVA KOMANDANTU 2. KONJIČKE ARMIJE

Caplinka

8. novembar 1920. god. 20 čas.

Situacija je prema telegramu komandanta 6. armije br. 48/k. Naređujem vam da 9. novembra, posle koncentracije vaše armije u rejonu Vladimirovka, Strogonovka, prema prilikama na licu mesta, razvijate uspeh 6. armije nastupanjem zapadno i istočno od jezera Krasnog u pozadinu Perekopsko-jušunjske grupe neprijatelja sa zadatkom da uništite neprijatelja i dovršite razbijanje njegovih jedinica.

Komandant Južnog fronta — *Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *Smilga*

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0032/pš

Melitopolj

10. novembar 1920. 5. čas. 20 min.

Ujutru 9. novembra jedinice 6. armije zauzele su na juriš Perekop-ski nasip, Armjanski Bazar i, nastupajući dalje, uveče 9. novembra zauzele desnokrilni sektor neprijateljskog utvrđenog jušunjskog položaja.

Jedinice 1. konjičke armije koncentrisane su u blizini Perekopa spremne da pruže energično sadejstvo 6. armiji u zauzimanju jušunjskih položaja i razbijanju neprijateljske Perekopsko-jušunjske grupe. Jedinice 4. armije nastavljaju pripreme za forsiranje Čongarske i Sivaške prevlake i biće gotove do 13. novembra. Naša Azovska flotila zatvorena je ledom u taganroškoj luci i ne može da pruži pomoć levom krilu 4. armije.

Glavninu svojih snaga neprijatelj koncentriše na perekopskom pravcu i tu su, sem 13. i 34. pešadijske divizije, primećeni čitavi 1. armijski korpus i jedinice Konjičkog korpusa Barbovića.

N a r e d u j e m :

1. Komandantu 6. armije — produžiti energične napade na jušunjske položaje, uvodeći u boj postepeno rezerve i zamenujući ovima zamorene jedinice. U što kraćem roku zauzeti i učvrstiti položaje određene mojoj direktivom br. 0011/pš.

U 24 časa 10. novembra predati Ustaničku armiju komandantu 2. konjičke armije.

7. konjičku diviziju zadržati u 6. armiji do posebnog naređenja.

2. Komandantu 2. konjičke armije — i dalje najodlučnije sadejstvujući 6. armiji pri zauzimanju jušunjskih položaja, skoncentrisati se za dalje nastupanje u rejonu Voinka — Magazinka — Bajsari — Kipuča, sa privremeno vam pridatom 46. streljačkom divizijom na levom krilu.

Po završetku koncentracije na gore navedenoj liniji, zajedno sa jedinicama 1. konjičke armije odlučno napasti jedinice 1. armije neprijatelja i izbiti u pozadinu njegovoј Čongarskoj grupi u opštem pravcu prema Džankoj—Kurman—Kemeljči i dalje na istok u rejon Keramin — Sejtjar.

3. Komandantu 1. konjičke armije — čim zauzmemo jušunjske položaje, odmah usiljenim maršem prikupiti se u rejonu Dželišaj — Bešeul — Jalantaš. Po izvršenoj koncentraciji, zajedno sa jedinicama 2. armije energično napasti i razbiti 1. armiju neprijatelja i izbiti na železničku prugu Džankoj — Simferopolj u rejon Kurman — Kemeljči — Novi Itak.

4. U daljem razvoju obe konjičke armije, najenergičnije da gone neprijatelja i ni u kom slučaju da mu ne dozvole ukrcavanje u brodove.

5. Komandantu 4. armije — da bude spremna svakog momenta da napadne Čongarsku i Sivašku prevlaku i da izvrši odgovarajuće pregrupisavanje jedinica s obzirom na to da nam je nemoguće da razvijemo veću operaciju u arabatskom pravcu. Sada jakom artiljerijskom vatrom i bombardovanjem iz aviona demonstrativno privlačiti na sebe pažnju neprijatelja olakšavajući time zadatku 6. armije.

6. Po zauzimanju prevlaka komandanti 4. i 6. armije razvijaće što pre napad na teritoriji označenoj njihovim graničnim linijama.

Komandant Južnog fronta — M. Frunze

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 0034/pš

st. Rikovo

10. novembar 1920. 22 časa

Vašu direktivu br. 6622/op primio sam 9. novembra u 21 čas i 30 min. Sve što se u njoj nareduje već se izvršava.

2. konjička armija skoncentrisana je danas u 12 časova u rejonu Strogonovka — Vladimirovka. 1. konjička potpuno je spremna za nastupanje sa jednom divizijom u rejonu Gromovka — Sergejevka.

Sva pešadija 6. armije skoncentrisana je u rejonu Perekopa sem 1. divizije, koja brani obalu. Naredio sam da i ona krene ka Perekopu. U tom pogledu obezbedena je neprekidnost operacije, ukoliko to dozvoljavaju raspoložive snage. Što se tiče 4. armije, samo se njena 46. divizija nalazi na dva dana marša severno od Saljkova, što se objašnjava potpunom nemogućnošću za smeštaj jedinica južnije. Početkom operacije ona će se uvek moći na vreme privući, jer je treća po redu.

U vezi sa situacijom na frontu 6. armije naredio sam prebacivanje 46. divizije ka Perekopu, gde će ona, pošto smeni 15. diviziju na levom krilu, napadati zajedno sa 2. konjičkom armijom u bok i u pozadinu Čon-

garske neprijateljske grupe. Ako u vreme njenog dolaska Jušunjski položaji ne budu zauzeti, ona će učestvovati i u napadu na njih. Težište operacije prenosim na Perekop i, u vezi s time, odmah ću po zauzeću Jušunja razviti 1. konjičku armiju na liniji Star. Kapkari — zaselak Jalantaš, a 2. odmah do nje, istočnije. Zadatak za obe armije — udariti u pozadinu Čongarske grupe u opštem pravcu Džankoj — Novi Itak.

Operacija 4. armije se usporava, kako sam izvestio, usled nepostojanja teške artiljerije (divizijske), nedolaska avijacije i, najzad, zbog nedolaska naše flote, što sve sputava našu inicijativu na arabatskom pravcu, koji je, naročito važan. Mojom zapovešću predviđao sam početak aktivne operacije 4. armije 10. novembra, ali sad sam utvrdio da je to nemoguće usled napred navedenih uzroka. Bez podrške avijacije naša pešadija, kako je pokazao niz pojačanih noćnih hvatanja, trpila bi ogromne gubitke. Zato sam povezao početak aktivnih operacija 4. armije sa razvojem situacije na frontu 6. armije. Njeno samostalno dejstvo ne može da počne pre 13. novembra, kad se očekuje dolazak oklopnih vozova, teške artiljerije i avijacije. U slučaju, pak, ako padne Jušunj, armija će napadati i bez artiljerije i avijacije. Obilaskom fronta svih armija uočio sam vanredno teške smeštajne prilike, naročito pešadije. Niz pukova prinuđen je da noćiva na otvorenom polju, bez goriva i loše odeven. Raduje me što nećete povući sa fronta 3. konjički korpus, jer sam duboko ubeden da kad mi počnemo brzo nastupati, neće uspeti nikakve kubanske operacije neprijatelja. Njegovo ostajanje u sastavu 4. armije po pristizanju flote omogućiće brzo nastupanje na Feodosiju. Za olakšanje operacije potrebno je: 1) što brže pristizanje kompozicija sa oklopnim jedinicama i jedinicama avijacije u rejon stanice Rikovo; 2) hitan dotur dovoljne količine goriva u rejon Aleksejevka — Melitopolj; 3) hitan dotur dopunskih kompleta odeće (šinjela i obuće) jer su u toku proteklih nedelja mnogi pukovi ostali bosi; 4) izričito naređenje komandanta pomorskih snaga da flota ide na Geničesk, gde se nalaze četiri neprijateljska broda; 5) hitno dostavljanje kožne odeće, makar i samo u količinama koje su već gotove; 6) dostavljanje u što većim količinama goriva za oklopni odred i benzina za avio-odrede.

Moral jedinica je na visini i ja se nadam da će u najskorijoj budućnosti poslednji zadatak fronta biti rešen.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

PREPIS: V. I. LENJINU

Br. 0041/pš

st. Melitopolj

10. novembar 1920. god.

Izveštavam o situaciji na frontu i o najbližim namerama: 8. novembra počeo je napad 6. armije na Perekop. 10. novembra trebalo je da nanese udar 4. armija, pri čemu sam naročit značaj pridavao arabatskom pravcu, gde se predviđao napad 9. pešadijske divizije, 3. korpusa i 2. donske divizije u rezervi, sa prelazom na poluotok kod ušća reke Salgir radi izvođenja udara u bok i u pozadinu Čongarske grupe.

Iako teška artiljerija, avijacija i oklopni odredi nisu stigli a pozadina armije je daleko zaostala, operacija, sračunata na moralni slom neprijatelja i njegovo rastrojstvo, izgledalo je da će biti uspešna. Na žalost, napad 4. armije je bio sprečen nizom uzroka: 1) naša flota⁸⁵ nije stigla 9. novembra, što je potpuno preseklo našu inicijativu na levom krilu; 2) u rejonu Čongarskog poluotoka toliko je opao nivo vode da je to one mogućilo naše prebacivanje na prikupljenim čamcima i na splavovima, da bismo olakšali jedinicama udar u čelo; 3) nismo imali ništa da suprotstavimo neprijateljskoj artiljeriji, koja je sigurno tukla nasipe pred mostovima i presecala svaki pokušaj napada.

Nestanak vode u zapadnom delu Sivaša olakšao je napad 6. armije, koji se podudario sa trenutkom smene jedinica 13. i 34. divizije 1. armijskim korpusom i počeo se dosta uspešno razvijati 15. i 52. divizija, pošto su prešle na Litovski poluotok, počele su da ugrožavaju Perekop s boka i u pozadini.

Neprijatelj je prešao u kontranapad i drozdovske jedinice potisnule su 52. diviziju do ulaska na poluotok i samo uz podršku 15. divizije uveče 8-og uspeli smo da zaustavimo njihov pritisak i da ih odbacimo, pri čemu je bilo zarobljeno 300 ljudi (to je bio povod za priču o zarobljavanju dva drozdovska puka sa starešinama, što se uopšte nije desilo). Uveče naš položaj ovde je postao veoma opasan usled nadolaska vode u Sivašu, koja je pretila da će odseći 15. i 52. diviziju. U toku ove operacije nalazio sam se najpre u štabu 51. a kasnije u štabu 15. divizije u Stroganovki.

U vezi sa nastalom situacijom i mogućim protivnapadom ujutru, ja sam 8. u 24 časa kategorički naredio da se odmah izvrši noćni juriš na Perekop uz udar na Armjansk jedinica 15. i 52. divizije. Juriš je uspeo. Neprijatelj se žestoko brani i mi trpimo velike gubitke...

Napred se krećemo veoma sporo, iako je raspoloženje naše pešadije dobro, i ja ovog momenta ne mogu da kažem da li će armija moći da zauzme jušunjske položaje. U svakom slučaju usled pasivnosti naše flote, vanrednih teškoća pri napadima u čelo na Čongarske prelaze, a i zato što smo zauzeli Perekop i Armjansk, prenosim težište udara na Perekop. Sada je u njegovoj blizini koncentrisana čitava 2. konjička armija dok na Litovskom poluotoku već dejstvuje 7. konjička divizija 1. armije koja je dobila naređenje da krene u istom pravcu, čim bude zauzet Jušunj.

Jutros u zoru prema Perekopu je krenula i 46. divizija, koju sam privremeno pridal 2. konjičkoj armiji za udar na Džankoj.

Pripremu operacije vanredno otežava nepostojanje železničke veze sa pozadinom. Tek danas se očekuje završetak ponovne opravke Aleksandrovskog mosta što će pružiti mogućnost da se olakša položaj.

Jedinice, naročito 30, 51, 52. i 15. divizije, stalno su pod otvorenim nebom bez ikakve mogućnosti da se zaklone iako su veoma slabo odevane. Naročito je slabo sa obućom, koja se uveliko pocepala u toku ubrzanog maršovanja ovih dana. Bez obzira na sve to raspoloženje jedinica je na visini.

U vezi sa svim izloženim moram da kažem da zadatak za zauzimanje prevlake ni izdaleka još nije rešen i zahtevaće od nas krajnje ulaganje snaga.

To me prisiljava da insistiram na tome da povučete vaše naređenje o hitnom odašiljanju 2. dronske divizije na Kavkaski front. Ako budemo

ovih dana zauzeli Jušunj, onda, naravno, ona može biti bez odlaganja upućena, ali dотле bi to bilo unekoliko rizično.

3. konjički korpus, sem 7. divizije, može da se povuče u rezervu i u krajnjem slučaju, ako vi mislite da je to potrebno, mogu ga odmah poslati na Kavkaski front.

Lično mislim da će posle zauzimanja prevlaka svaka mogućnost desanta na Kuban biti isključena. Zato bi, izgleda za dalji siloviti napad trebalo držati na glavnom pravcu tolike snage, koje bi obezbedile zauzimanje čitavog Krima najdalje 7 dana posle izlaska na poluotok.

Još jednom uporno molim za odobrenje da aparat 13. armije, naročito onaj za snabdevanje, koristim za 4. armiju. Takođe molim da odobrite dopunske količine odeće (šinjele, obuću, kratke bunde, topao i običan veš).

Za slučaj ako naredite da 3. korpus odmah bude upućen na Kavkaski front, molim da se za njega spremi u Rostovu 2.000 osedlanih konja. To će omogućiti dobijanje još 2.000 konjanika. Noćas polazim za Harkov zato što usled oštećenja Aleksandrovskega mosta zasada nije moguće organizovati vezu iz Melitopolja sa Berislavljem.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM VRHOVNOM KOMANDANTU

Br. 0043/pš

10. novembar 1920. god.

Molim da ostavite pod mojoj komandom 2. donsku diviziju sve do zauzimanja jušunjskih položaja. U slučaju ako 6. armija ne uspe da ih svojim snagama zaузме, nameravao sam da tamo uputim 2. donsku i Kombinovanu diviziju. Kombinovanoj diviziji već je naređeno da krene u rejon Agajmana. Očekujem hitan odgovor.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0066/pš

st. Melitopolj

11. novembar 1920. god.

Vojnici Crvene armije! Naše hrabre jedinice su probile utvrđene položaje neprijatelja i upale na Krim.

Još jedan udar i od krimske belogardejštine će ostati samo neprijatna uspomena. Neiskazana hrabrost crvenih trupa slomila je otpor skupina barona Vrangela.

Strašna i neumoljiva prema neprijatelju, Crvena armija ne teži da se sveti. Mi smo prolivali krv samo zato što su nas na to naterali naši neprijatelji. Za vreme najžešćih borbi nudili smo našim neprijateljima mir. Mi to činimo i sada.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta uputio je danas radio-depešu Vrangelju, njegovim oficirima i vojnicima sa predlogom da se u

toku 24 časa predaju, garantujući život svima koji se budu predali i slobodan odlazak u inostranstvo onima koji to žele. U slučaju ako se ne bi predali, sva odgovornost za prolivenu krv paše na oficire bele armije.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta naređuje svim borcima Crvene armije da štede one koji se predaju. Crvenoarmejac je strašan samo za neprijatelja. On postupa viteški prema pobedenom. Stavlja se u dužnost svima starešinama, komesarima i političkim radnicima da objasne smisao ove zapovesti svim crvenoarmejcima.

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama, samostalnim jedinicama i u upravama.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta —
M. Frunze, Smilga, Vladimirov, Bela Kun

DIREKTIVA NAČELNIKU VOJNOG SAOBRAĆAJA FRONTA

Br. 0067

11. novembar 1920. god.

Naređujem da se po dobijanju ovoga naređenja mobilišu sva raspoloživa sredstva fronta za što bržu opravku železničkog mosta preko Sivaša i uspostavljanje železničke veze sa Krimom.

Za hitno izvršenje naređenja snosite ličnu odgovornost.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0071/pš

11. novembar 1920. god.

Napad 51 i Litvijske pešadijske divizije na desnom krilu 6. armije razvija se povoljno, ali je neprijatelj prikupio znatne rezerve, između ostalog konjicu Barovića i jedinice Donskog korpusa, prelazi u protivnapade i potiskuje jedinice 15. i 52. pešadijske divizije istočno od Soljonoga, jez. Krasnoga. Da bi se slomio poslednji otpor neprijatelja i uništila njegova aktivna grupa naređujem:

1. Komandantu 4. armije — što pre prebaciti na krimsku obalu ostatak pešadije i konjički korpus Kaširina. Obezbeđujući svoj bok prema zapadu, hitno baciti konjicu na Džankoj i dalje u pozadinu Perekopske grupe neprijatelja.

2. Komandantu 2. konjičke armije — svim konjičkim snagama odmah priteći u pomoć levom krilu 6. armije energičnim i silovitim udarima u bokove i u pozadinu neprijatelja koji nastupa.

3. Komandantu 1. konjičke armije — preduzeti sve mere za ubrzanje dolaska konjice na front 6. armije.

4. Komandantu 6. armije — privući sve raspoložive rezerve i nastaviti uporno i odlučno nastupanje.

5. Zahtevam da konjica pruži isključivo energičnu i najefikasniju podršku pešadiji u ovoj poslednjoj borbi, koja odlučuje ishod celokupne operacije.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — Smilga

RADIOGRAM VRHOVНОM KOMANDANTУ ORUŽАNIH SNAGA JUGA RUSIJE GENERALУ VRANGELУ

Predlažem da obustavite dalji, očevidno beskoristan, otpor Vaše vojske, koji se pretvara u suvišno krvoproljeće, i da se predate sa celokupnom vojskom i flotom, vojnim skladištima, opremom, naoružanjem i ostalim ratnim materijalom.

U slučaju da prihvate navedeni predlog, Revolucionarni vojni sovjет armija Južnog fronta na osnovi ovlašćenja datih mu od strane centralne sovjetske vlasti, garantuje svima koji se predaju, uključno i licima vašeg komandnog kadra, potpuno oprštanje prestupa u vezi sa građanskim ratom. Svima koji ne žele da ostanu i da rade u socijalističkoj Rusiji biće omogućen neometan odlazak u inostranstvo, pod uslovom da na časnu reč odustanu od borbe protiv radničko-seljačke Rusije i sovjetske vlasti. Odgovor čekam do 24 časa 11. novembra.

Moralna odgovornost za sve moguće posledice u slučaju ako odbijete častan predlog koji Vam se daje, pašće na Vas.

Komandant Južnog fronta — *Mihajlo Frunze*

POZIV PREKO RADИJA OFICIRIMA, VOJNICIMA, KOZACIMA I MORNARIMA VRANGELOVE ARMIJE

11. novembar 1920. god.

Danas je komanda crvenog Južnog fronta uputila radiogram Vrangelju, u kome mu predlaže da se u roku od 24 časa predava sovjetskoj vojsci sa svima njemu potčinjenim kopnenim i pomorskim snagama. U slučaju savesnog izvršavanja ovoga, svima borcima Krimskog armije garantuje se život a onima koji to žele slobodan odlazak u inostranstvo.

Oficiri, vojnici, kozaci i mornari bele armije!

Borba na jugu se završava punom pobedom sovjetskog oružja. Pođeni su Krasnov i Denjikin, sutra će pasti Vrangel. Svi pokušaji da se u Rusiji uspostavi kapitalističko uredenje uz pomoć inostranih imperialista — sramno su propali. Velika Revolucija je pobedila, velika zemlja odbranila je svoju nedeljivost.

Beli oficiri, naš predlog nameće vam ogromnu odgovornost. Ako se on odbaci i borba bude nastavljena, vi ćete biti krivi za besmisleno prolivenu rusku krv. U potocima vaše krvi Crvena armija će ugušiti ostatke krimskog kontrarevolucionara. Ali mi ne želimo odmazdu. Svakome koji položi oružje pružiće se mogućnost da iskupi svoj greh poštenim radom. Ako Vrangel odbaci naš predlog, vi ste dužni da položite oružje i protiv njegove volje. Stvarajte revolucionarne komitete i predajte se. Ne zaboravite da su u pitanju životi desetine hiljade ljudi koje ste vi uvukli u borbu protiv naroda Sovjetske Rusije.

Istovremeno sa ovim mi izdajemo zapovest sovjetskim jedinicama da se viteški ponašaju prema neprijatelju koji se predaje i da bez dvoumljenja uništavaju svakoga koji digne oružje protiv Crvene armije.

Odbacite sramnu ulogu lakeja inostranih imperialista. U ovom sudobnosnom času budite sa Rusijom i sa njenim narodom.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta
Frunze, Smilga, Bela Kun, M. Vladimirov

TELEGRAM PREDSEDNIKU SOVJETA ODBRANE
DRUGU LENJINU I CENTRALNOM KOMITETU RKP(b)

Br. 56/ud

12. novembar 1920. god.

Sad sam se vratio sa obilaska fronta. Obišao sam skoro sve divizije svih armija. Svuda sam naišao na vedro raspoloženje i uverenost iako crvenoarmejci trpe ogromna lišavanja zbog slabog smeštaja, nedostatka odeće i uopšte lošeg snabdevanja, što je posledica velikog zaostajanja komora ne samo armijske pozadine, nego i divizijske. Oslanjujući se na to odlučio sam se na forsiranje prevlaka samo živom silom boraca, a ne snagom naše tehnike, koja je sasvim zaostala. Po dobijanju zapovesti za napad na Krim pukovi su nezadrživo jurnuli i zauzeli niz vanredno jako utvrđenih položaja neprijatelja.

Sad čvrsto držimo jednu obalu Sivaša a sutra ujutru naša konjica, koja danas završava koncentraciju na određenim joj položajima, počinje gonjenje neprijatelja, razbijenog na njegovim utvrđenim položajima.

Jedinicama sam dao zadatak da strelovitim udarima dovrše razbijanje neprijatelja i da mu ni u kom slučaju ne dopuste da se ukreca u brodove. Nadam se da ćemo kroz 7 dana, računajući od 13. novembra, biti u Sevastopolju. Našoj jedinoj podmornici naredio sam da krene ka Sevastopolju i da ometa evakuaciju.

Da nije pasivnog držanja naše Azovske flote, koju je, navodno, sprečio led u Taganrogu, mogao bih garantovati da bismo zauzeli Kerč i Feodosiju za 3—4 dana. U sadašnjim uslovima nije isključena mogućnost da će neprijatelj pokušati da se zadrži na Kerčenskom poluotoku. No, to bi bili samo pokušaji, koje nesumnjivo nećemo dozvoliti. Svedok sam visoke borbenosti naše herojske pešadije u jurišima na Perekop i Sivaš. Jedinice su se provlačile ka žičanim preprekama kroz uske prolaze pod ubitačnom vatrom. Naši gubici su veoma veliki. Neke divizije su izgubile tri četvrtine svog sastava. Ukupan broj poginulih i ranjenih u jurišima preko prevlaka je najmanje 10 hiljada ljudi.

Armije fronta izvršile su svoju dužnost pred Republikom. Razoren je poslednje gnezdo ruske kontrarevolucije i Krim će opet postati sovjetski.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM PREDSEDNIKU SVERUSKOG CENTRALNOG
IZVRŠNOG KOMITETA DRUGU KALINJINU
PREPIS: KOMANDANTU 30. DIVIZIJE
KOMANDANTU 4. ARMIJE

U dokumentu nije označen datum.

Druže Predsedniče! Izvolili ste mi predložiti da dam ime Sveruskog centralnog izvršnog komiteta onoj diviziji fronta koja bude ispoljila najveću hrabrost u borbama sa neprijateljem. Vi ste ranije mislili da će to biti 30. streljačka divizija i ja sam srećan što Vas mogu izvestiti da je divizija u potpunosti opravdala Vaše nade. Ona je pod borbom prevalila ogromno prostranstvo i borbom je zauzela jako utvrđene položaje ne-

prijatelja u rejonu st. Saljkovo i Čongar i time obezbedila naše dalje uspehe. Najzad, u borbama 10 i 11. novembra, pod žestokom vatrom neprijatelja, u vanredno teškim uslovima, divizija je na juriš zauzela Sivaški i Čongarski most, i pošto je zauzela jednim udarom niz utvrđenih položaja neprijatelja upala je na Krim.

Frunze

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0361/s, 1132/op

Harkov

13. novembar 1920. g. 2 časa

Nizom natčovečanskih napora naša herojska pešadija 6. i 4. armije savladala je neprijatelja na utvrđenim položajima i, pošto je razbila trupe koje su ih branile, probila se zajedno sa konjicom. Zaplenjeno je mnogo topova, milioni komada pešadijske municije, oklopna kola i tenkovi i drugi materijal. Neprijatelj se u panici povlači u dva pravca: ka Jevpatoriji, Simferopolju, Sevastopolju i ka Feodosiji i Kerču.

Odstupanje će, kako izgleda, obezbeđivati konjica neprijatelja, koja je relativno dobro očuvana. Nije isključen pokušaj neprijatelja da se zadrži na liniji Feodosija — Arabat, radi stvaranja mogućnosti za prebacivanje ostataka vojske na kavkasku obalu. Zadatak armija fronta je da najkasnije 20. novembra ovладaju čitavom teritorijom Krima i unište poslednje ostatke žive sile neprijatelja.

U tom cilju n a r e đ u j e m :

Prvo. Komandantu 6. armije — ostaviti jednu diviziju za obezbeđenje svoje pozadine u rejonu Perekopske prevlake a sa ostalim snagama armije energično nastupati pravcima prema Jevpatoriji, Simferopolju, Sevastopolju i Jalti. Izdvojiti poseban odred za čišćenje rta Krimskog poluotoka severozapadno od Jevpatorije.

Drugo. Komandantu 4. armije — osigurati svoju pozadinu jednom divizijom u rejonu Saljkovo, Džankoj, Geničesk a sa ostalim snagama armije nastupati u pravcu Feodosija — Kerč. 3. konjički korpus uputiti preko Karasubazara prema Feodosiji.

Treće. Komandantu 2. konjičke armije i Ustaničkoj armiji — po izbijanju na železničku prugu Džankoj — Feodosija u rejon Sejtlij ubrzano goniti neprijatelja u pravcu Feodosija — Kerč sa zadatkom da mu se ni u kom slučaju ne dozvoli ukrcavanje u brodove u navedenim mestima i da se grad Kerč zauzme najkasnije 22. novembra. Kada 46. divizija uhvati vezu sa jedinicama 4. armije, vratiti je komandantu te armije.

Četvrti. Komandantu 1. konjičke armije — po izbijanju na železničku prugu Džankoj — Sevastopolj u rejon st. Tašlj-Dair, najenergičnije goniti neprijatelja opštim pravcem prema Simferopolju i Sevastopolju, koji se mora zauzeti najkasnije 19. novembra. Glavnim zadatkom smatrajte uništenje žive sile neprijatelja i sprečavanje ukrcavanja u brodove.

Peto. Granična linija između 6. i 4. armije Agajman, Džankoj, Kara-subazar, Tuak, za 4. armiju sve uključno.

Šesto. Komandantu vazduhoplovstva Južnog fronta — pošto naše jedinice zauzmu st. Džankoj, formirati u njenom rejonu isturenu avio-bazu i odatle organizovati svakodnevna letenja za bombardovanje luka Jevpatorije, Sevastopolja, Jalte, Feodosije i drugih ometajući time plansku evakuaciju neprijatelja.

Sedmo. Krajem svakog dana izveštavati o rezultatima napada i o namerama za sledeći dan.

Osmo. Prenošenje ove zapovesti svim adresantima izvršiće načelnik veze Južnog fronta.⁸⁶

Deveto. O prijemu i o izdatim naređenjima izvestiti.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST KOMANDANTU POMORSKIH SNAGA JUŽNOG FRONTA

Br. 0089/oš

st. Melitopolj

15. novembar 1920. god.

Preko radija se saznaće da su brodovi neprijatelja koji su isplovili pretovareni, zapali u teškoće zbog nedostatka uglja i pijaće vode. U takvim uslovima brodovi neće moći da otplove daleko od obale i našim podmornicama se otvaraju najšire mogućnosti.

Naređujem da se razvije najenergičnije dejstvo podmornica i da se likvidiraju pokušaji neprijatelja da umakne pomorskim putem ispred udara naših armija.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM PREZIDIJUMU SVEUKRAJINSKE KONFERENCIJE KOMUNISTIČKE PARTIJE

Br. 0084/pš

15. novembar 1920. god.

Armije Južnog fronta upućuju preko konferencije pozdrav čitavom komunističkom proletarijatu Ukrajine. Srećan sam što mogu javiti da besprimeni heroizam koji su ispoljile jedinice fronta u proteklim borbama u Severnoj Tavriji i u rejonu krimskih prevlaka danas već daje sjajne plodove. Juče, 14. novembra, zauzeli smo Simferopolj i Feodosiju. Neprijatelj je demoralisan i nema snage da pruža otpor. Danas-sutra očekujem pad Sevastopolja.

Još nekoliko dana i čitava teritorija Krima će biti očišćena od belogardejštine. Crvena armija fronta, ponosna na svoje uspehe, još se više ponosi time što ovi uspesi stvaraju mogućnost za početak mirne kulturno-privredne izgradnje.

Konferencija komunista čitave Ukrajine, koja počinje svoj rad u ovom prelomnom momentu naše istorije, nesumnjivo će stvoriti program za bližu budućnost i otvoriti široke perspektive privrednog uspona sovjetskih republika. Još jednom sruđen pozdrav svim drugovima.

Komandant Južnog fronta — Frunze

RADIOGRAM PRDSEĐNIKU SOVJETA ODBRANE DRUGU LENJINU
CK RKP, CK RKPU
REDAKCIJAMA »IZVESTIJA«, »PRAVDA«
I PREKO RADIJA SVIMA-SVIMA-SVIMA

Br. 0093/pš

Melitopolj

15. novembar 1920. god.

Danas su naše jedinice ušle u Sevastopolj. Snažnim udarima crvenih pukova konačno je slomljena južnoruska kontrarevolucija. Namučena zemlja može pristupiti lečenju rana, dobijenih u imperijalističkom i građanskom ratu. Revolucionarni entuzijazam koji je ispoljila Crvena armija u prošlim borbama garantija je da će i na polju mirne izgradnje trudbenička Rusija pobediti ništa manje sjajno. Crvene armije Južnog fronta upućuju svoj pozdrav i čestitaju pobedu radnicima i seljacima Rusije i čitavog sveta i svim vođama svetske revolucije.

Komandant Južnog fronta — Frunze

TELEGRAM V. I. LENJINU

Br. 0097/pš

st. Džankoj

16. novembar 1920. god.

Naša konjica danas je zauzela Kerč. Južni front je likvidiran.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 226/00105/pš

grad Simferopolj

17. novembar 1920. god.

Sadržaj: O potpunom porazu bandi barona Vrangela u Pridnjeproviju kod Juzovke i Volnovahe, o vanrednoj hrabrosti 51. i 15. pešadijske divizije, o herojskom jurišu 30. pešadijske divizije i o junačkom dejstvu 1. i 2. konjičke armije.

I pored veštih manevara i snalažljive taktike, baron Vrangel je pretrpeo potpun poraz u svojim pokušajima da se učvrsti u Pridnjeproviju (teritorije uz Dnjepar — prim. prev.).

Hrubre jedinice 13. armije razbile su kod Juzovke i kod Volnovahe Donce i Kubance, koji su kao uslov navalili na Donjecki bazen. Izbijanje neprijatelja na desnu obalu Dnjepra kod Aleksandrovska i Nikopolja završilo se porazom njegovog 1. korpusa i propašću njegove najbolje konjice i to je bila prekretnica u ratu i početak propasti Vrangela.

Postepeni napad 6. armije na desno krilo kod kahovskog mostobrana doneo je neprijatelju iste rezultate — zastrašujući tenkovi i oklopna kola bili su zaustavljeni herojskom artiljerijom i pešadijom 51. i Latvijske divizije i ostali su kao plen ispred naših rovova.

20. oktobra armije Južnog fronta prešle su u odlučno nastupanje od Dnjepra prema jugu i na melitopoljske neprijateljske položaje. U njegovu pozadinu prema Saljkovu i Geničesku krenula je 1. konjička armija, koja je tada pristigla. Pošto je predosećao neminovan kraj, neprijatelj se grčevito branio. U upornim borbama naša slavna vojska je napredovala, potiskivala i uništavala neprijatelja. Obuhvaćen sa svih strana i odsečen od svoje pozadine, neprijatelj je ostavio mnogo zarobljenika, veći deo svoje artiljerije, sve rezerve hrane i municije i u neredu se povukao na poluotok, pokušavajući da se zakloni iza prirodne prepreke, kao što je Sivaš, i u utvrđenjima Perekopske i Čongarske prevlake, ali nikakve prepreke i utvrđenja nisu mogli zaustaviti pobednosno nastupanje naših armija. 15. divizija je zaobišla Perekopski nasip preko Sivaša i 11. novembra njega su na juriš zauzele herojske jedinice 51. divizije.

Očajnički otpor neprijatelja na jušunjskim položajima bio je slomljen i jedinice 51, 15. Latvijske divizije izbile su 12. novembra na Krim. Istovremeno, i pored jake odbrane Čongarske prevlake, heroji 30. pešadijske divizije prešli su preko sivaških prelaza i 12. novembra pod borbotom izbili do Džankoja.

Jedinice 2. konjičke armije likvidirale su poslednje pokušaje neprijatelja da obezbedi povlačenje od Džankoja za Kerč. Vrata u Krim bila su otvorena.

Jedan za drugim pali su Simferopolj, Feodosija, Sevastopolj i Kerč. 16. novembra ceo Krim je bio u našim rukama. Pobedničke crvene zastave su pobodene na obali Crnog mora. Baron — avanturista pobegao je u Carigrad napuštajući svoju vojsku i ostavljajući da se spasava kako zna i ume.

Povezana batinaškom disciplinom, armija Vrangela, koja je ratovala za tuđe interes, raspala se na isti način kao i njoj slične skupine Kolčaka, Judeniča i Denjikina.

Ratni drugovi crvenoarmejski, komandanti, komandiri i komesari, vašim herojskim naporima, dragocenom krvlju radnika i seljaka oslojen je Krim. Uništen je poslednji oslonac i nada ruskih buržuja i njihovih pomagača — inostranih kapitalista. Odsad crvena zastava — zastava borbe i pobjede — vijori u dolinama i na brežuljcima i kao preteće prividenje progona ostatke neprijatelja, koji traži spas na brodovima. Prošlo je 50 dana otkad je stvoren Južni front. U ovom kratkom roku, zahvaljujući vašoj čvrstini i energiji, likvidirana je pretinja neprijatelja Donbasu, očišćeno je Pridnjeprovje i oslojen čitav Krim.

Čast i slava pognulim u borbi za slobodu, večita slava tvorcima revolucije i oslobođiocima radnog naroda.

Naročito ističem vanrednu hrabrost 51. i 15. pešadijske divizije u upornim borbama kod Jušunja, herojski juriš 30. pešadijske divizije na čongarske prilaze, junačko dejstvo 1. i 2. konjičke armije koje su dva put brže izvršile svoj zadatak od postavljenog roka, i sve ostale heroje, koji su izvojevali novu veliku pobjedu naše Sovjetske Republike.

Da živi slavna Crvena armija!

Da živi konačna pobjeda komunizma u svetu!

Zapovest pročitati u svim četama, komandama, eskadronima i baterijama.

Komandant Južnog fronta — M. Frunze

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Južnog fronta — Smilga

ZAPOVEST ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 00155/pš

st. Lozovaja

24. novembar 1930. god.

23. novembra Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta naredio je komandi takozvane Ustaničke armije sledeće:

»Pošto su završena borbena dejstva protiv Vrangela, Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta smatra da je partizanska Ustanička armija izvršila svoj zadatak i predlaže Revolucionarnom vojnou sovjetu Ustaničke armije da bez odlaganja pristupi pretvaranju partizanskih ustaničkih jedinica u redovne jedinice Crvene armije.

Ratna situacija više ne zahteva postojanje Ustaničke armije kao posebne organizacije. Suprotno tome, postojanje pored jedinica Crvene armije odreda posebne organizacije i zadataka dovodi do nedopustivih pojava. U poslednje vreme zabeleženo je sledeće:

Prvo. 12. novembra u selu Mihajlovka ubijeno je i svučeno do gole kože 12 crvenoarmeđaca.

Drugo. 16. novembra u selu Pologi posečeno je sabljama nekoliko crvenoarmeđaca, koji su išli u pokretno artiljerijsko skladište po oružju.

Treće. 17. novembra banda na čelu sa komandirom voda 2. konjičkog puka Mahnoa, posekla je sabljama komandira voda 276. puka.

Cetvrti. 21. novembra oko sela Verbovaja opljačkan je veterinar 3. ambulante 42. divizije.

Peto. Prema izveštaju komandanta 373. puka 21. novembra u selu Guljaj-Polje komandant puka mahnovske armije oduzeo je dvojici crvenoarmeđaca pozadinaca 373. puka 35 hiljada metaka, 15 pušaka, nekoliko ručnih bombi i delove mitraljeza.

Šesto. U rejonu B. Tokmak banditi su ubili magacionera 9. pešadijske divizije, koji je sprovodio odeću.

Sedmo. 17. novembra u selu Ivanovka ubijeno je šest crvenoarmeđaca 2. konjičke brigade.

Osmo. U rejonu sela Žerebci opljačkano je odeljenje za snabdevanje 23. divizije i napadnuta komora internacionalne konjičke brigade. Ranjen je komandir transporta i ubijeno nekoliko crvenoarmeđaca.

U mjestima gde su smeštene bande ustanika oni ubijaju sovjetske nabavljače hrane i time pomažu kulacima u borbi protiv proletarijata, crvenoarmeđaca i siromašnih seljaka. Frontovske jedinice Ustaničke armije su odrekle poslušnost 20. novembra kad su doobile naređenje da idu na Kavkaz. Mnogobrojne grupe koje sebe nazivaju mahnovcima pljačkaju i vrše nasilje po celoj Ukrajini.

Sve je to navelo Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta da preduzme mere za obustavljanje nereda u rejonu fronta i radi toga on predlaže Revolucionarnom vojnou sovjetu Ustaničke armije:

1. Da sve jedinice Ustaničke armije koje se nalaze na Krimu odmah uđu u sastav 4. armije i da ih Revolucionarni vojni sovjet te armije preformira.

2. Da se rasformira Uprava za nova formiranja u Guljaj-Polju i da se borci upute u rezervne jedinice armije, prema uputstvu komandanta rezervne armije.

3. Da revolucionarni vojni sovjet Ustaničke armije objasni borcima potrebu ovih mera».

Borci Južnog fronta, vi vidite iz činjenica navedenih u zapovesti kakva se odvratna situacija anarho-banditske samovolje i raspuštenosti stvorila u našoj pozadini.

Tek da zabašure stvar, Mahno i njegov štab poslali su u borbu protiv Vrangela šačicu svojih sledbenika, a sami su, iz nekih nepoznatih razloga, zaseli u pozadini fronta sa ostalim bandama. Sad sve to postaje jasnije. Gospoda mahnovcei, umesto da se bore protiv Vrangela upustili su se u borbu sa transportima naših divizija; oni ubrzano organizuju i naoružavaju, pljačkajući naše transporte, nove odrede. Od polovine novembra na teritoriji koju drže banditi vrši se mobilizacija seljaka, i to uglavnom kulaka. Sem toga, sprovodi se pojačana agitacija u mnogobrojnim gomilama zarobljenika belogardejaca u cilju njihovog uvlačenja u odreda bandita.

Pitanje je sad protiv koga se vrši ova priprema: ako je to protiv Vrangela — pa on je već nestao, zahvaljujući herojskim naporima naših crvenih boraca; ako je protiv Petljure — ali i on tavori svoje poslednje dane zajedno sa Bulah-Bulahovićem, pod udarcima crvenih pukova Zapadnog i Jugozapadnog fronta. Savršeno je jasno da se sve to čini kao priprema za borbu protiv Crvene armije.

Naravno, samo onaj ko je potpuno izgubio glavu može pomicati na takvu borbu, ali vođi mahnovskih bandi, koji su navikli na rapsusni život, pljačku i samovolju, nemaju kad da misle o tome. Oni osećaju da je, eto, već jednom i u Rusiji došlo vreme za likvidaciju građanskog rata.

Oni osećaju da uskoro nikakvi junaci mahnovskog ili sličnog tipa neće moći da vrše svoju rabotu. I, osećajući to, spremni su da upadnu u poslednju avanturu koristeći nezadovoljstvo kulačkog sloja na selu sovjetskom vlašću. Naša je dužnost, drugovi, da sasečemo u samom korenu ovaj glup i štetan poduhvat.

Do 26. novembra ja će čekati odgovor na naređenje o kojem je gore rečeno. U slučaju ako ga ne dobijem, a to je najverovatnije sudeći po poslednjim izveštajima o pokretima mahnovskih odreda i o nizu novih napada na naše jedinice, onda će crveni pukovi fronta, koji su svršili sa Vrangelom, progovoriti na drugi način sa mahnovskim delijama.

Drugovi crvenoarmejci, komandanti, komandiri i komesari, budite spremni da svakog momenta zatrete seme kulačko-anarhističke avanture koja se priprema.

Sa mahnovštinom treba svršiti odmah. Sve jedinice neka dejstvuju, smelo, odlučno i nemilosrdno. Sve bande treba da budu uništene u najkraćem roku a svim kulacima oružje oduzeto i vraćeno u državna slagašta.

Ubeđen sam da će slavni borci onih jedinica fronta koji budu dobili ovaj zadatak potpuno opravdati poverenje Republike.

Zapovest pročitati u svim četama, eskadronima, baterijama i komandama.

Komandant Južnog fronta — Frunze-Mihajlov

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 00181

Harkov

26. novembar 1920. god.

Komandant Ustaničke armije Mahno nije udovoljio zahtevima Revolucionarnog vojnog sovjeta Južnog fronta, postavljenim 23. novembra, o raspuštanju partizanskih odreda koji prave nered. Mesto toga, Mahno je otvoreno istupio protiv sovjetske vlasti i Crvene armije, proglašio mobilizaciju u rejonu Guljaj-Polje i počeo neprijateljstva napadajući pojedine odrede Crvene armije. Na osnovu toga n a r e d u j e m :

Prvo. Jedinice fronta da smatraju Mahnoa i sve njegove odrede neprijateljima Sovjetske Republike i revolucije.

Drugo. Starešinama svih jedinica Crvene armije — svaka jedinica koja ima kontakt sa odredima Mahnoa da ih razoružava a svakog koji pruža otpor da uništi.

Treće. U najkraćem roku očistiti celu teritoriju USSR od ostataka bandi i obezbediti mogućnost mirne izgradnje.

Komandant Južnog fronta — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — S. Gusev

DIREKTIVA ARMIJAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 322/š

27. novembar 1920. god.

Usled odricanja Mahnoa da ispuni zahtev Revolucionarnog vojnog sovjeta fronta za rasformiranje njegovih jedinica i otvorenog oružanog sukoba sa nama, jedinice fronta otpočele su izjutra 26. novembra aktivna dejstva protiv mahnovskih bandi.

N a r e d u j e m :

Prvo. Borbu voditi do kraja odlučno i nemilosrdno sa ciljem da se potpuno unište sve bande i sva žarišta banditizma.

Drugo. Posle zauzimanja rejona razmeštaja mahnovskih odreda sprovoditi nemilosrdno razoružavanje čitavog stanovništva.

Treće. U slučaju ako bi neka jedinica neprijatelja uspela da umakne našim udarima, goniti je konjičkim jedinicama neprekidno i do potpunog uništenja, ne sputavajući sebe nikakvim granicama, imajući u vidu potpuno uništavanje svih ostataka grupa.

Četvrti. Da bi Revolucionarni vojni sovjeti armija mogli u svim rejonima obuhvaćenim banditizmom svojom vlašću da konačno uspostave red i stvore organe revolucionarne vlasti, određujem sledeće pozadinske rejone:

4. armije — r. Dnjepar, r. Ploska Osokorovka, Slavgorod, Čaplino, Andrejevka, r. Suhije Jali, st. Dolja, Melitopolj — sve uključno za 4. armiju; r. Ploska Oskorovka, Slavgorod uključno, Sineljnikovo isključno,

Dmitrijevsko, Aleksandrovka, Perevolocna — za 1. konjičku armiju; Sineljnikovo, Dmitrijevka, Petropavlovka, st. Čaplino — za frontovski odred druga Bihovskog.

2. konjička armija da nastavi pokret i da se prikupi u rejonu Cerekonstantinovka, Turkenovka, st. Volnovaha. Štab 2. konjičke armije — u Volnovahi. U ovom rejonu bez odlaganja pristupiti likvidiranju bandi i razoružavanju stanovništva. Dalji pravac kretanja i vreme polaska iz ovog rejona daće se naknadno.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTIMA ARMIJA

4, 6, 1. KONJIČKE I 2. KONJIČKE,

KOMANDANTU SNAGA BEZBEDNOSTI,

KOMANDANTU POZADINE 4. ARMije DRUGU GRINŠTEJNU

Br. 00449/s, 1508/op

Harkov

5. decembar 1920 god.

Južnom frontu je postavljen zadatak da u najkraćem roku konačno likvidira mahnovštinu, kako bi se moglo pristupiti sovjetskoj izgradnji i provođenju kampanje za prikupljanje hrane.

Odlučio sam da koncentričnim nastupanjem sa severozapada, severa i istoka sabijem ostatke mahnovskih odreda uz Azovsko more i da ih tu bez milosti uništim.

N a r e đ u j e m :

Prvo. Komandantu 6. armije — po prijemu ovoga vratiti 3. konjički korpus u sastav 4. armije.

Drugo. Sve jedinice koje su danas potčinjene drugu Grinštejnu, od 24 časa 6. decembra stavljaju pod komandu komandanta 4. armije. Komandant 4. armije odmah da dode u Melitopolj sa potrebnim delom štaba i da preuzme u svoje ruke komandu jedinicama koje dejstvuju protiv mahnovaca. Po dolasku komandanta 4. armije u Melitopolj, ukidam dužnost komandanta pozadine 4. armije. Po prikupljanju 4. bogučarske brigade u rejonu Pokrovsko, Mal. Mihajlovka, komandant 4. armije staviće je pod komandu komandanta snaga bezbednosti. Ostale snage koje dejstvuju na mahnovskom frontu grupisati do uveče 5. decembra na liniji Nogajsk, Černigovka, st. Pologi, st. Gajčur. Na levom krilu grupisati više snaga.

Treće. Komandantu 1. konjičke armije — nastaviti likvidaciju banditizma u armijskom rejonu na desnoj obali Dnjepra. 4 konjička divizija i jedinice koje su najbliže Novomoskovskom rejonu bez odlaganja da likvidiraju sve ustaničke odrede i bande u Novomoskovskom i Pavlogradskom rejonu. Ovaj zadatak izvršite širokim obuhvatanjem ovog rejona sa severa, istoka i jugoistoka a zatim koncentričnim nastupanjem potisnite bande ka Dnjepru i uništite ih.

Četvrt. Komandantu snaga bezbednosti — do uveče 10. decembra grupište jedinice na liniji Pokrovsko, B. Mihajlovka, Bogatir, st. Kuharovka. Komandant snaga bezbednosti sa potrebnim štabom da se smesti na st. Meževaja.

Peto. Komandantu 2. konjičke armije — nastaviti koncentraciju jedinica armije na liniji Krasna Gorka, st. Dolja, st. Volnovaha, Marijopolj. Koncentraciju završiti do uveče 10. decembra. Štab armije na st. Volnovaha.

Šesto. U čestim sukobima sa mahnovcima sve do uveče 10. decembra dejstvovati tako da ih nipošto ne udaljujete od rejona Guljaj-Polje. Potrebno je da do tog vremena što veći broj mahnovskih odreda bude tu opkoljen.

Sedmo. 11. decembra sve jedinice da budu spremne za početak koncentričnog napada za uništavanje mahnovštine bez ikakve milosti. Zato je potreban raspored naših jedinica u nekoliko linija u šahovskom poretku, da ne bi ostalo mesta za probor pojedinih mahnovskih odreda. Pri sužavanju našeg prstena za vreme napada, povećati dubinu rasporeda naših jedinica stvaranjem rezervi.

Osmo. Granične linije: između 4. armije i jedinica bezbednosti — Novonikolajevka, st. Makarenko, r. Jančur, sve za 4. armiju: između jedinica bezbednosti i 2. konjičke armije — Demidovka, Vsesvjatsko, Novopetrikovka, sve za 2. konjičku armiju. Granične linije imaju uslovan karakter i u zavisnosti od situacije komanda svake grupe je dužna da, ne obraćajući pažnju na njih, preduzima sve mere za uništenje neprijatelja.

Dевето. Skrećem pažnju komandantima armija i načelnicima grupa da su potrebna odlučna i brza dejstva i da treba ispoljiti svu energiju za izvršenje ovog zadatka koji ima ogroman državni značaj.

Komandant Južnog fronta i Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

**DIREKTIVA KOMANDANTIMA ARMIJA 4, 6, 1. KONJIČKE
I 2. KONJIČKE, KOMANDANTU SNAGA BEZBEDNOSTI,
KOMANDANTU REZERVNE ARMIJE KOMANDANTU
UKRAJINSKE RADNE ARMIJE OKRUŽNIM VOJnim KOMESARIMA
KIJEVA I HARKOVA KOMANDANTU CRNOMORSKOG
UTVRĐENOG REJONA**

Br. 0448/s, 1507/op

Harkov

6. decembar 1920. god.

Uporedo sa zadatkom uništenja mahnovskih bandi, potrebno je i potpuno razoružanje rejona obuhvaćenih banditizmom i neodložno organizovanje najsiromašnijeg stanovništva, koje bi nam poslužilo kao oslonac sovjetske izgradnje na selu. U tom cilju n a r e d u j e m :

Prvo. U svim selima koja budu zauzeta vršiti pretres svakog stanovnika i oduzimati oružje koje se kod stanovništva nađe.

Drugo. Na zborovima stanovnika saopštiti svima da će u slučaju ako se kod nekog nađe sakriveno oružje, krivac biti streljan.

Treće. U svim slučajevima napada na naše jedinice ili na pojedince crvenoarmeđe, kažnjavati stanovništvo sela i rejona u čijim je granicama izvršen napad uzimanjem kontribucije.

Četvrti. Prilikom streljanja ili uzimanja kontribucije strogo voditi računa o klasnoj pripadnosti stanovništva. Represalijama treba da budu podvrgnute samo kulačke vrhuške sela i na njihov račun treba pružiti svaku pomoć siromašnom delu stanovništva istog sela.

Peto. Politička odjeljenja jedinica odmah da počnu sa organizovanjem revolucionarnih komiteta i komiteta siromaha u svim rejonima koji budu očišćeni od bandi.

Šesto. O svim preduzetim merama i o rezultatima obaveštavati me svakodnevno.

Komandant Južnog fronta i Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

**DIREKTIVA KOMANDANTIMA 4, 6, 1. I 2. KONJIČKE ARMIJE
KOMANDANTU SNAGA BEZBEDNOSTI, KOMANDANTU
REZERVNE ARMIJE, KOMANDANTU UKRAJINSKE RADNE
ARMIJE, OKRUŽNIM VOJNIM KOMESARIMA KIJEVA I HARKOVA,
KOMANDANTU CRNOMORSKOG UTVRĐENOG REJONA**

Br. 0450/s, 1509/op

6. decembar 1920. god.

Likvidaciju mahnovštine i uopšte banditizma u Ukrajini, Revolucionarni vojni sovjet Republike smatra najvažnijim državnim zadatkom. Obaveštavajući o tome sve komandante armija, okružne vojne komesare i komandante utvrđenih rejona, naređujem da za izvršenje ovog zadatka upotrebite sve snage i sredstva koja su vam poverena. Naređujem da objasnite celokupnom starešinskom i crvenoarmejskom sastavu svu važnost i ozbiljnost postavljenog zadatka. Svaku pojavu slabog rukovođenja, aljkavosti itd. kažnjavati bez milosti.

Komandant Južnog fronta i Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *M. Frunze*

ZAPOVEST SVIM ORUŽANIM SNAGAMA UKRAJINE

Br. 1

Harkov

6. decembar 1920. god.

§ 1

Radi upoznavanja i korišćenja saopštava se zapovest Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 2660/532 od 3. decembra:

»U cilju objedinjavanja komande svim oružanim snagama koje se nalaze i dejstvuju na teritoriji Ukrajinske Sovjetske Republike u jednim rukama, Revolucionarni vojni sovjet Republike odlučio je:

1. Ustanoviti dužnost komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini.
2. Za komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini postaviti komandanta Južnog fronta druga *Frunze*, koji će pored nove zadržati, i dosadašnju funkciju.

3. Komandantu svih oružanih snaga u Ukrajini potčinjavaju se u svakom pogledu sve jedinice aktivne vojske, uprave i ustanove koje se nalaze i dejstvuju na teritoriji Ukrajinske Sovjetske Republike, Harkovski i Kijevski vojni okrug, rezervna armija, jedinice Radne armije, jedinice bezbednosti (VNUS) i vojne ustanove na teritoriji ovih okruga.

4. Komandant svih oružanih snaga u Ukrajini ulazi u sastav Sovjeta narodnih komesara Ukrajinske Sovjetske Republike kao punomoćnik Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike sa pravom glasa.

5. Komandant svih oružanih snaga u Ukrajini rukovodiće i komandovaće jedinicama navedenim u tački 3. ove zapovesti uz pomoć postojećeg štaba i uprava Južnog fronta i neće stvarati specijalnu upravu za svoju novu funkciju.

6. Komandant Ukrajine potčinjava se neposredno Revolucionarnom vojnom sovjetu Republike.

7. Štab Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike doneće u najkraćem roku uredbu o komandantu svih oružanih snaga u Ukrajini.

Zapovest preneti telegrafskim putem.

Zamenik Predsednika Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike *Skljaski*.
Glavnokomandujući svih oružanih snaga Republike *Kamenjev*.

Član Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike *Daniševski*.

Izvršavajući zapovest Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike br. 2660/532 od 3. decembra o.g. danas sam primio dužnost komandanta svih oružanih snaga u Ukrajini.

§ 3

Sve uprave i ustanove štaba Južnog fronta privremeno ostaju u nepromjenjenom obliku.

§ 4

Zapovest preneti telegrafskim putem.

Komandant svih oružanih snaga u Ukrajini — *M. Frunze*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 296

7. decembar 1920. god.

Front je dobio poklon od radničkih organizacija Ivanovovoznesenskog rejona — 3 vagona tople odeće, koje je komisija za prikupljanje odeće pri Ivanovo-voznesenskoj gubernijskoj RKP (boljševika) odredila za Južni front kao poklon 6. armiji.

Sem toga, predstavnici komisije koji su dopratili poklon izjavili su da se u putu nalaze još 2 vagona odeće koji se stavljuju na raspolaganje frontu.

Revolucionarni vojni sovjet u ime jedinica fronta izražava srdačnu zahvalnost za ljubav i brigu svim radnicima Ivanovo-voznesenskog re-jona, Ivanovo-voznesenskom gubernijskom komitetu partije, Gubernijskom izvršnom komitetu i Gubernijskoj komisiji za prikupljanje odeće.

Briga koju je pokazala pozadina potvrđuje čvrstinu njene veze sa frontom.

Pozadina ne zaboravlja svoju braću — borce za ideje radničko-se-ljačke vlasti.

Južni front, sa svoje strane, čvrsto će braniti interes Republike od svih pokušaja kako ruske tako i svetske kontrarevolucije.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 307

Harkov

8. decembar 1920. god.

§ 1

Za jačanje sovjetskog i privrednog rada u pozadini, a kao potvrda i dopuna telegrafske uputstava datih političkim odeljenjima fronta i političkim odeljenjima armija br. 18206, 18290, 18560, i 18559, NAREDUJEM da se privremeno otkomanduju iz armije 3200 komunista i to:

iz 4. armije — 1300, iz 6. armije — 1400, iz 2. samostalnog konjičkog korpusa — 500.

§ 2

Otkomandovani iz armija ne brišu se sa evidencije političkih odeljenja armija već se smatra da su i dalje u redovima Crvene armije kao privremeno upućeni na pozadinski rad. Nijedan politički radnik ne može biti otkomandovan bez odobrenja Političkog odeljenja fronta. Pre no što se objavi ova zapovest, dostaviti Političkom odeljenju fronta po kuriru spiskove određenih za otkomandovanje.

§ 3

U određeni broj otkomandovanih ljudi moraju da uđu rudari, metalci i drugi politički radnici, koje je ranije tražilo Političko odeljenje fronta.

§ 4

Otkomandovani mogu biti samo članovi partije, dok kandidati za članove partije mogu biti otkomandovani samo u slučaju ako su visoko-kvalifikovani radnici ili službenici.

§ 5

Među otkomandovanim mora da bude najmanje 20% odgovornih radnika.

§ 6

Otkomandovanje će izvršiti politička odeljenja armija i ono mora biti završeno 15. decembra.

§ 7

Sve otkomandovane upućivati u Političko odeljenje fronta sa pojedinačnim spiskom u koji treba uneti podatke o dužnosti koju pojedinac vrši.

§ 8

Politička odeljenja armija će svakog dana izveštavati Političko odeljenje fronta direktnom telegrafskom vezom o broju upućenih na raspoređivanje frontu.

§ 9

Zapovest preneti telegrafskim putem.

Revolucionarni vojni sovjet Južnog fronta — *M. Frunze, S. Gusev*

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0496/s, 1597/op

10. decembar 1920. god.

Prema poslednjim podacima Mahno se podelio na više odreda i 6 — 7. decembra se povukao iz rejona S. Kermenčik na jug u rejon Carekonstantinovka, sa namerom, izgleda, da tamo objedini bande koje samostalno dejstvuju.

N a r e đ u j e m :

Prvo. Izvršavajući raniji zadatak za opkoljavanje i potpuno uništavanje bandita, dejstvujuće grupe treba da suze prsten okruženja i najkasnije uveče 12. decembra da čvrsto posednu liniju: a) jedinice 4. armije na levom krilu — Pologi, Marfpolje, Turkenovka, Čistopolje uključno; b) Severna grupa druga Ejdemana — Prijutnaja, s. Kermenčik uključno; c) 2. konjički korpus — Novopetrikovka uključno, N. Karakuba, Začatjevska, Rozengarter, st. Nikoljska, Manguš uključno.

Drugo. Izjutra 13. decembra svim snagama preći u opšti napad uništavajući sve bande bez milosti. Do 16. decembra u pojasu nastupanja sve do Azovskog mora ne sme da ostane nijedan bandit.

Treće. Nastupati usaglašeno, rame uz rame sa susedom, bez razmaka nepokrivenih vatrom. Imajući u vidu pokretljivost neprijatelja, držati u pozadini veće rezerve i po meri napredovanja povećavati borbeni raspored po dubini. Ni u kom slučaju ne stvarati linijski raspored neprekidnog streljačkog stroja.

Četvrt. Dobro organizovati vezu, kako duž fronta tako i po dubini rasporeda. Izviđanje vršiti neprekidno i zato široko koristiti sve raspoložive avione.

Peto. Sve rejone koje jedinice budu prošle najpažljivije prokontrolisati pomoću specijalno izdvojenih pozadinskih odreda i uništiti sve zaostale i skrivene bande.

Šesto. Po odlasku jedinica 4. armije i 2. konjičkog korpusa sa linije Marfpolje — Novopetrikovka na jug, severna grupa druga Ejdemana koja predstavlja rezervu fronta, zauzeće rejon Turmenovka, S. Kermenčik, Nova Petrikovka, Krasnosalka radi stvaranja druge zaprečne linije sa severne strane. Pažljivo očistiti ovaj rejon od ostataka bandi i biti spremna ukoliko bude neophodno da se na prvi zahtev komandanta grupe izvede udar u svim pravcima po neprijateljskim grupama.

Sedmo. Granične linije: a) između 4. armije i Severne grupe — Mečetna, Grigorjevka, Čistopolje, Svjatoduhovka, sve za 4. armiju uključno; b) između Severne grupe i 2. konjičkog korpusa — Ulakli, S. Kermenčik, Prijut, sve sem S. Kermenčik za konjički korpus zaključno; c) u daljem napadu između 4. armije i 2. konjičkog korpusa — Prijut, Lejagle, Blagoveščenka, Berestovo, selo Novospasovska, sve za konjički korpus zaključno. Granične linije date su uslovno. Pri promeni grupacije neprijatelja zahtevam da jedinice ispolje široku inicijativu i najodlučnija dejstva bez ikakvih ograničavanja. Jedinice koje dođu u dodir sa neprijateljem mogu smatrati zadatak izvršenim tek posle njegovog potpunog uništenja.

Osmo. Komandantu 1. konjičke armije — najkasnije 16. decembra završiti likvidaciju bandita u rejonu Novomoskovska i Konstantinograda

Deveto. O prijemu i o izdatim naređenjima hitno izvestiti.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — *S. Gusev*

DIREKTIVA KOMANDANTU 1. KONJIČKE ARMIJE

Br. 0505/s, 1616/op

11. decembar 1920. god.

Iako su ranije bila data odgovarajuća uputstva i naređenja, 4. konjička divizija dejstvuje u vidu manjih odvojenih grupa. Naređujem da se pripremi opšti udar radi okružavanja i potpunog uništavanja bandi i ne dopuštati da se neprijatelj plavi i rasteruje upućivanjem odvojenih eskadrona.

Komandant Južnog fronta — *M. Frunze*

DIREKTIVA KOMANDANTU 2. KONJIČKOG KORPUSA

Br. 0506/s, 1617/op

Harkov

11. decembar 1920. god.

Sadašnjim rasporedom konjičkog korpusa stvoreni su veliki međuprostori između divizija korpusa. Postoje osnove za pretpostavku da će

neprijatelj pokušati da se probije u severoistočnom i jugoistočnom pravcu. Nedopustivo je stvaranje praznog prostora između st. Volnovaha i varoši Marijupolja. Naredujem da se preduzmu sve mere za popunu međuprostora zgušnjavanjem rasporeda jedinica i da se budno osmatraju međuprostori između jedinica.

Komandant Južnog fronta — Frunze

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0529/s, 1673/op

15. decembar 1920. 18 čas. 00 min.

Sateran u selo Andrejevku i opkoljen u njemu od strane naših jedinica, 14. decembra uveče Mahno je iskoristio zločinačku nebudnost stražarskog osiguranja nekih jedinica i probio se prema severu. Uspela je da umakne sva masa njegove konjice i veći deo pešadije, koja se, izgleda, vozila na tačankama.* Oko ponoći 14. decembra grupa koja se probila stigla je do Konjskih Razdora. Dalji pravac kretanja i namere neprijatelja još nisu ustanovaljeni.

Naređujem:

Prvo. Komandantu 4. armije — jedinicama 2. dronske divizije odmah poseti rejon južno od linije B. Tokmak, Carekonstantinovka, st. Rozovka do obale Azovskog mora i smestiti štab divizije u centru ovog rejona. Od divizije zahtevati da brižljivo očisti rejon od većih i manjih bandi neprijatelja, da razoruža stanovništvo i pohapsi sve pristalice i pomaže Mahnoa. U ovom rejonu Donska divizija će ostati do dolaska 30. divizije. Ostale jedinice armije najkasnije 17. decembra da zauzmu liniju Grafska isključno, Žerebec zaključno i da likvidiraju ostatke bandi. Organizovati najpažljivije izviđanje i odlučno hvatati i uništavati bande koje bi pokušale da se probiju na jug. Konjički korpus u najkraćem roku pripremiti za izvršenje samostalnog zadatka neprestanog gonjenja i uništenja Mahnoa u kom cilju snabdeti korpus svim neophodnim sredstvima. U svim većim naseljenim mestima, koji su centri banditizma, stvoriti oslone tačke i držati garnizone uvek spremne za odlučan otpor banditizma.

Drugo. Komandantu 1. konjičke armije — sa konjičkom brigadom druga Novotnog nastaviti likvidiranje bandita u novomoskovskom i konstantinogradskom srežu i najkasnije 17. decembra stvoriti jaku konjičku grupu (4. konjička divizija i specijalna konjička brigada) u rejcu Novo-Voskresenska, Novonikolajevka, Grigorjevka (južno od st. Čaplino). Zadatak grupe — ne dozvoliti da Makno pobegne na severozapad i uništiti ga čim se pojavi. Ova grupa će, pored toga, izdvojiti i organizovati specijalni odred jačine najmanje 2000 sabalja sa dosta mitraljeza, na čelu sa energičnim komandantom radi izvršenja samostalnog zadatka gonjenja Mahnoa do njegovog potpunog uništenja.

* Laka dvoosovinska kola na konjsku vuču naoružanu mitraljezom.

Treće. Komandantu Severne grupe — povući jedinice ka severu i najkasnije 18. decembra skoncentrisati ih u rejonu Grigorjevka, Mal. Mihajlovka, Andrejevka sa zadatkom da obezbede železničku prugu st. Čapljino — st. Grišino i da ne dozvole Mahnou da umakne na sever. Odmah organizovati i držati u punoj gotovosti pokretan odred sastavljen od konjice i pešadije sa mitraljezima na tačankama za samostalno neprekidno gonjenje Mahnoa.

Četvrto. Komandantu 2. konjičkog korpusa — pored glavnog zadataka osiguranja Donbasa, jedinice korpusa najkasnije 18. decembra da zauzmu liniju duž reka Mokrije Jeli i Kobiljna od Vasiljevke uključno do Grafskaje zaključno. Nastaviti energično čišćenje čitavog rejona od bandita i odlučno uništavati sve odrede i bande neprijatelja koji bi pokušali da se približe položajima korpusa. U slučaju ako Mahno krene na sever ili u Donbas pre no što korpus posedne označenu liniju, dajte zadatak komandantu 12. konjičke divizije da goni neprijatelja do njegovog potpunog uništenja i da pri tome dejstvuje potpuno samostalno i prema sopstvenoj inicijativi.

Peto. Komandantima svih grupa — odmah organizovati stalno i brižljivo izviđanje, trupno i agenturno, kako bi se moglo pratiti kretanje neprijatelja, otkrivati njegove namere i preduzimati mere za njegovo uništenje ne očekujući naređenje za to. Obratiti naročitu pažnju organizaciji veze i uzajamnom obaveštavanju o situaciji.

Sesto. Specijalno izdvojenim pokretnim odredima 1. konjičke armije i Severne grupe, 3. konjičkom korpusu i 12. konjičkoj diviziji 2. konjičkog korpusa dati zadatak da samostalno gone neprijatelja i ne sputavati ih određenim rejonima, da se ne bi cepale ostale snage niti remetio raspored zaprečnih linija.

Sedmo. O prijemu zapovesti i o izdatim naređenjima hitno izvestiti.

Komandant oružanih snaga u Ukrajini — Frunze
Član Revolucionarnog vojnog sovjeta — S. Gusev

ZAPOVEST JEDINICAMA JUŽNOG FRONTA

Br. 0546/s, 1707/op

17. decembar 1920. 23h 45'

16. decembra, posle višečasovne uporne borbe, jedinice Severne grupe uz sadejstvo konjice 3. korpusa razbile su prikupljene bande Mahnoa u rejonu Fjodorovka, Akimovka. Pešadija Mahnoa delom je uništena, delom se razbežala. Zaplenjeno je 8 topova, mnogo mitraljeza, oružja i velika komora. Jedinice Zavolske brigade zaplenile su crnu zastavu Mahnoa. Sam Mahno sa ostacima konjice — oko 400 — 500 sabača — pobegao je prema B. Janisalu, Bogatiru. Jedinice 5. i 9. konjičke divizije gone begunce.

N a r e d u j e m :

Prvo. Komandantu 4. armije — konjica da nastavi gonjenje neprijatelja do njegovog potpunog uništenja, a pešadijske jedinice armije da zauzmu liniju Jelizavetovka, B. Janisal, st. Makarenko, st. Sofijevka,

Kičkas, sve zaključno, i da očiste od bandita čitav rejon ka jugu od navedene linije do Azovske obale.

Drugo. Komandantu 1. Konjičke armije — likvidirati bande u Pavlogradskom rejonu do granične linije sa 4. armijom prema jugu i na istok do linije Bogodar, st. Čaplino, Dimitrijevka, st. Lozova, sve zaključno.

Treće. Komandantu Severne grupe — posle likvidacije neprijatelja u sadašnjem rejonu, premestiti jedinice u rejon B. Mihajlovka, Andrejevka, Novo-Šavlovka i očistiti od bandita ceo rejon na istok do linije st. Grodovka, Selidovka, Anovka, na istoku sve zaključno.

Četvrto. Komandantu 4. armije i komandantu Severne grupe — obratiti posebnu pažnju na rejon sela Fjodorovka i okolna sela, izvršiti naročito strogo čišćenje od pešadije neprijatelja koja se razbežala, prikupiti odbačeno oružje i oduzeti oružje od stanovništva. U tom cilju opkoliti svako selo i hapsiti svako iole sumnjivo lice.

Peto. Komandantu 2. konjičkog korpusa — ostaviti pod svojom komandom grupu druga Magura, severno od Mariupolja, i očistiti od bandita rejon s. Gradovka, st. Kurahovka, Jekaterinovka, Zlatoustovsko, st. Nikoljska, Jalta, Mariupolj, Pavropolj, st. Juzovo, st. Skotovata. Za samostalno gonjenje odreda koji je pobegao sa Mahnoom privremeno izdvojiti 2. konjičku diviziju i staviti je pod moju neposrednu komandu. Komandant 2. konjičke divizije goniće Mahnoa bez obzira u kom pravcu se ovaj kreće, ispoljavajući široku samoinicijativu i maksimalno naprežući sve snage. Divizija će mi biti odgovorna za hvatanje Mahnoa i potpuno uništenje njegovog odreda. Izveštaje upućivati preko najbližih vojnih štabova, železničkih stanica i pošta. Ovo naređenje će štab korpusa preneti komandantu 2. konjičke divizije.

Šesto. O prijemu zapovesti i o izdatim naređenjima izvestiti.

Komandant oružanih snaga u Ukrajini — *M. Frunze*